

Nenormativna prijedložna značenja i njihova uporaba

Rajković, Žana

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:096858>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Žana Rajković

**Nenormativna prijedložna značenja
i njihova uporaba**

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Vlasta Rišner

Osijek, 2014.

Sažetak

U radu se kreće od prikaza razlike između jezika kao sustava i jezika kao standarda te definiranja pojma jezične norme. Slijedi opis prijedloga i prijedložnih padežnih izraza u jezikoslovnoj literaturi, odnosno hrvatskim gramatikama i jezičnim savjetnicima. Prikazan je razvoj hrvatskog jezičnog savjetništva u 20. stoljeću, a u radu se naglasak stavlja na jezične savjete te odnos uporabe i norme. Istraživanje prijedloga u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* Dragutina Raguža i *Hrvatskom jezičnom savjetniku* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje pokazuje da se norma najčešće krši pri izricanju nekih genitivnih značenja, i to s prijedlozima: *bez, čelo, diljem, glede, iskraj, ispod, ispred, iz, iza, kod, krajem, mimo, nakon, naokolo, nasred, nasuprot, od, okolo, onkraj, poradi, pored, povodom, radi, s(a), spram, tokom, u, uslijed, usprkos* i *van*. Nenormativna se značenja izražavaju i nekim prijedlozima uz dativ (*k(a), na, nadomak, nasuprot, unatoč i usprkos*), akuzativ (*kroz(a), mimo, na, po, za*), lokativ (*na, o, pri*) i instrumental (*nad(a), s(a)*). Opisom nenormativnih prijedložnih značenja otvara se i pitanje neusklađenosti jezičnih savjetnika i gramatičkih priručnika.

Ključne riječi: normativnost, hrvatski jezični savjetnici, prijedlozi, prijedložni padežni izrazi, nenormativna prijedložna značenja

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Jezik kao sustav i jezik kao standard	2
2.1. Normativnost u hrvatskome standardnome jeziku	3
3. Prijedlozi	6
3.1. Prijedlozi u normativnoj literaturi	7
3.2. Podjela prijedloga	9
3.3. Prijedložni padežni izrazi	11
4. Savjetnici	16
4.1. Prvo razdoblje jezičnog savjetništva	17
4.2. Drugo razdoblje jezičnog savjetništva	177
4.3. Treće razdoblje jezičnog savjetništva	188
4.4. Četvrto razdoblje jezičnog savjetništva	19
4.5. Govorimo hrvatski	21
4.6. Savjetnici Stjepka Težaka	22
5. Nenormativna prijedložna značenja	25
5.1. Genitiv s prijedlozima	255
5.2. Dativ s prijedlozima	433
5.3. Akuzativ s prijedlozima	466
5.4. Lokativ s prijedlozima	49
5.5. Instrumental s prijedlozima	522
6. Zaključak	544
7. Literatura	566
8. Građa	588

1. Uvod

Hrvatskim se standardnim jezikom u ovom radu podrazumijeva svjesno normiran jezik pri čemu norma osigurava stalnost i stabilnost standardnog jezika budući da obuhvaća sustav propisa kojima se određuje što je u jeziku pravilno, a što nije.

Predmetom su rada nenormativna značenja prijedložnih padežnih izraza, svega što norma odbacuje i zabranjuje u hrvatskom standardnom jeziku, odnosno učestalost poštivanja propisane norme. Normativna prijedložna značenja opisuju se pomoću *Hrvatskog jezičnog savjetnika* koji, kao i svaki jezični savjetnik, ima praktičnu namjenu te nudi rješenja za jezične poteškoće. *Praktična hrvatska gramatika* Dragutina Raguža prikazuje i razgovornu uporabu prijedloga.

Osnovna je postavka ovoga rada da se neki prijedlozi ne upotrebljavaju u skladu s normom usprkos tomu što o njihovoj uporabi niz godina govore normativni priručnici. Budući da se najveći broj prijedloga pojavljuje uz genitiv, on se najčešće pojavljuje u različitim ulogama i značenjima. Svojom nenormativnom uporabom slijede akuzativ, dativ i instrumental. Pod nenormativnim prijedložnim značenjima u radu se podrazumijeva i uporaba koja je rijetka, stilski obilježena ili zastarjela.

Opis je utemeljen na gramatici hrvatskoga jezika koja opisuje suvremeni hrvatski jezik, ali autor nerijetko i donosi normativne napomene. Riječ je o *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* Dragutina Raguža. Za usporedbu je poslužio i *Hrvatski jezični savjetnik* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kao normativni priručnik koji prijedlozima posvećuje posebnu pozornost – donosi njihov rječnik. Kao građa poslužiti će primjeri iz književnoga potkorpusa i potkorpusa tiskovina Hrvatske jezične riznice Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

2. Jezik kao sustav i jezik kao standard

Kada se želi definirati jezik, govori se o njemu kao o sustavu apstraktnih znakova i pravila prema kojima se oni kombiniraju. Pritom se podrazumijeva jezik kao apstrakcija, tj. sustav koji stoji nasuprot konkretnomu, govoru, jeziku kao standardu. O razlikovanju je jezika kao sustava i jezika kao standarda u hrvatskom jezikoslovlju najviše govorio Josip Silić:

„Pod hrvatskim jezikom kao sustavom podrazumijevamo ono što (poslije)sosirovska lingvistika naziva *jezikom* (langue), tj. potencijalnom veličinom, a pod hrvatskim jezikom kao standardom ono to (poslije)sosirovska lingvistika naziva *govorom* (Parole), tj. aktualnom veličinom.“ (Silić, 1999a: 236)

Jezik kao sustav nešto je posve drugo nego jezik kao standard, ali jedno pretpostavlja drugo. Time se potvrđuje Saussureovo načelo: Niti ima jezika bez govora, niti ima govora bez jezika. (Saussure, 2000: 37)

Hrvatski jezik kao sustav određen je svojom narječnom osnovicom, tj. štokavskim narječjem, dok je hrvatskomu jeziku kao standardu narječna osnovica samo jezgra. „Podloga je hrvatskoga jezika kao standarda i štokavski organski idiom i drugi (kulturno-povijesno uvjetovani) organski idiomi (u prvom redu kajkavski i čakavski).“ (Silić, 1999a: 239) Hrvatski jezik kao sustav određen je lingvistički, a hrvatski jezik kao standard određen je sociolingvistički. Dok su lingvističke zakonitosti samo jezične, sociolingvističke su i jezične i društvene (izvanjezične). Jezik kao sustav ne vodi računa o jezičnoj povijesti, kulturi i tradiciji. Nasuprot tomu, jezik kao standard ima upravo oprečna svojstva: u njemu ima i viška i manjka, i inačica i iznimaka. On je vezan uz pojedinca, ali i uz pojedinu kulturu, tradiciju. Svaki od ta dva hrvatska jezika ima svoja pravila, svoje zakonitosti, svoju pravilnost i svoju normu. Jezik kao sustav omogućuje, a jezik kao standard bira. Narav je jezika kao sustava savjetodavna, a jezika kao standarda zakonodavna. (Barić i dr., 1999: 49) U ovom će se radu naglasak staviti na jezične savjete te odnos uporabe i norme.

2.1. Normativnost u hrvatskome standardnome jeziku

Temelje je istraživanja standardnoga jezika udario akademik Dalibor Brozović te je najpoznatije njegovo određenje standardnoga jezika, koje glasi:

“Standardni je jezik autonoman vid jezika, svjesno normiran i polifunkcionalan, stabilan u prostoru i elastično stabilan u vremenu.” (Brozović, 1970: 28)

Ona znači da jezični standard nije izjednačen ni s jednim od organskih idioma, nego ga svi govornici određenoga jezika moraju posebno učiti, da mora biti sposoban udovoljavati potrebama svih funkcionalnih stilova (publicističkoga, književnoumjetničkoga, administrativnoga, znanstvenoga, razgovornoga i drugih mogućih stilova), da mora biti čvrst i postojan te ne potpadati pod različite utjecaje, ali i savitljiv da može stvarati i primati potrebne i korisne promjene. Bitno je obilježje standardnoga jezika, bez kojega nema standardnoga jezika, normativnost. Radoslav Katičić (1996.) u članku *Načela standardnosti hrvatskoga jezika* navodi kako prevladava shvaćanje da je standard norma tj. propis. Jezični se standard tada pokazuje kao nešto što je netko propisao. Standardna norma određuje što je u jeziku stilski neutralno i stoga neobilježeno. To je opće načelo na kojemu počiva svaka jezična standardnost. (Katičić, 1996: 175-176) Norma je usredotočena na unutarnje promjene jezika te njihovo usklađivanje s vanjskim promjenama. Prema tome, norma nije stalna (statična), nego promjenljiva (dinamična). (Silić, 1999b: 282)

Norma je uvjetovana s jedne strane sustavom i s druge strane govorom, realizacijom sustava. Ona određuje pravilnost i vrijednost jezičnih jedinica. Sustav uvjetuje normu tako da ona mora odgovarati njegovim unutrašnjim zakonima. Standardu pripadaju uzus (ono kako se obično govori) i norma (ono kako treba govoriti), a sustavu govor (ono kako se govori). Normativnost koje jezične činjenice ne smije se poistovjetiti s njezinom sustavnošću. Norma ne prihvaća sve što se ostvaruje u govoru niti govor uvijek ostvaruje normu. Standard je normirani govor, a norme osiguravaju kontinuitet i stabilnost standardnog jezika. (Barić i dr., 1999: 48)

Definira li se jezičnu normu kao sustav „od govornika prihvaćenih propisa kojima se određuje što je u nekom dijelu idioma ili u idiomu pravilno (ispravno, korektno), a što nije.“ (Samardžija, 1999: 7), može se reći da postoje dvije vrste normiranja u jeziku: spontano (ili uzusno)

normiranje kao temeljnu značajku organskih idioma i svjesno (ili plansko) normiranje kao temeljnu značajku standardnoga jezika. Dok se u organskim idiomima do spoznaje o pravilima dolazi prešutnom suglasnosti njegovih govornika, tj. jezičnim uzusom, u standardnomu je jeziku, uz nešto iznimaka, uloga uzusnoga gotovo zanemariva. Normiranje se u standardnome jeziku provodi svjesno i sustavno odgovarajući normativnim (preskriptivnim) priručnicima: rječnicima, gramatikama, pravopisima i jezičnim savjetnicima. Zato se može reći da je svaki standardni jezik skup normi od kojih svaka normira jedan njegov odsječak. Iako danas u standardologiji nema opće prihvaćene klasifikacije (standardno)jezičnih normi, ipak se čini da sljedeće nisu sporne: grafijska (slovopisna), pravopisna (ortografska), fonološka (uključujući i prozodiju), pravogovorna (ortoepska), gramatička ili morfosintaktička (morfološka i sintaktička), leksičkosemantička (s tvorbom riječi), stilistička, pragmalingvistička i retorička. (Samardžija, 1999: 7-8)

Norma koja „karakterizira jezik kao sustav“ te je „utvrđena lingvistički“ naziva se implicitnom normom. (Silić, 1999b: 328) Standardni je jezik sustav uređen eksplicitnom normom, tj. pravilima (pravopisom i gramatikom) i propisom (normativnim rječnikom) koji određuju što u standardni jezik ulazi i što u njega ne ulazi. Usprkos tomu javljaju se mogućnosti izbora između jezičnih jedinica pa se tako može govoriti o dvojba pripada li što standardnome jeziku. Kako inače postoje na svim jezičnim razinama, „sve su jezične razine standardnoga jezika uređene normom te se govori o fonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj, sintaktičkoj, leksičkoj, pravopisnoj i naglasnoj normi“ (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005: 24). Inačice nemaju ravnopravan status budući da norma jednoj uvijek daje prednost pred drugom ili pak zadovoljavaju potrebe različitih funkcionalnih stilova. Ono što je pogrešno u jednom funkcionalnom stilu može biti odlika drugog funkcionalnog stila, kao što ono pogrešno u standardnome jeziku može biti poželjno u nekome od njegovih funkcionalnih stilova.

Budući da pravilnost jezičnih jedinica u standardnome jeziku kao i u njegovim funkcionalnim stilovima određuje norma, postojanje svake dvojbe uzrokuje njezinu nestabilnost. Razlozi nestabilnosti mogu biti različiti:

1. Norma je nestabilna jer nam priručnici ne daju jasan odgovor (npr. kako se sklanja ime Matea).
2. Norma je nestabilna jer je dopušteno više mogućnosti (npr. ne ću / neću, zadaci / zadatci, strelica / strjelica)

3. Norma je nestabilna jer se priručnici razlikuju (npr. vijek – vijekovi ili vjekovi; embrio – embrijem ili embriom).
4. Norma je nestabilna jer nije u skladu s praksom u drugim strukama (npr. decimalni se brojevi pišu s točkom u matematici i informatici 5.1, a sa zarezom u pravopisu 5,1; u pravnim je tekstovima uobičajeno pisati ova Odluka, ovaj Zakon, a prema Babić-Finka-Moguševu pravopisu treba ova odluka, ovaj zakon).
5. Norma je nestabilna jer se u praksi najčešće ne provodi (npr. u praksi je potvrđeno koristiti što napredak kojeg se vidi, Ivana Antolić Petrić, a norma propisuje koristiti se čime, napredak koji se vidi, Ivana Antolić-Petrić). (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005: 24)

3. Prijedlozi

U hrvatskim se gramatikama razlikuje deset vrsta riječi. Prema stupnju određenosti svojeg značenja te se riječi dijele na punoznačne riječi ili punoznačnice (koje imaju leksičko i gramatičko značenje) i nepunoznačne riječi ili nepunoznačnice (koje imaju samo gramatičko značenje). Iako neki prijedlozi imaju pravo leksičko značenje (npr. *ispod* i *iznad*), prema tradiciji, a i zbog lakšega i ujednačenoga opisa, ubrajaju se u nepunoznačne riječi.

S obzirom na morfološke se kategorije riječi dijele na promjenjive i nepromjenjive, ovisno imaju li samo jedan oblik ili više njih. S obzirom na taj kriterij prijedlozi pripadaju nepromjenjivim riječima koje izriču različite odnose između onoga što označuje imenica ili zamjenica. U najširem smislu prijedlozi su nepromjenjiva vrsta riječi kojom se označuju odnosi među bićima, stvarima i pojavama.

Prijedlozi se uglavnom opisuju kao relativno mala i zatvorena skupina riječi. Jezikoslovci kao kriterij njihove podjele najčešće uzimaju tvorbu i razlikuju se međusobno uglavnom nazivljem i pripadnošću prijedloga određenoj tvorbenoj vrsti.

Ne funkcioniraju, pogotovo ne samostalno, kao članovi rečeničnoga ustrojstva, tj. ne dolaze u službi ni osnovnih, primarnih (predikat, subjekt, objekt, priložna oznaka) ni sekundarnih članova rečeničnoga ustrojstva (atribut, apozicija). Većina se jezikoslovaca slaže s nesamostalnošću prijedloga, a pri tome se prvenstveno misli na sintaktičku nesamostalnost. To, međutim, nikako ne znači da te riječi nisu gramatički značajne.

Kada je riječ o prijedlozima, treba reći da su oni gramatikalizirane riječi kojima se konkretiziraju padežna značenja. Imaju li prijedlozi vlastito značenje ili ono dolazi od punoznačne riječi uz koju prijedlog stoji, ovisi o samom prijedlogu jer neki prijedlozi u prijedložni izraz unose svoje značenje u većoj ili manjoj mjeri, dok drugi značenje dobivaju tek u prijedložnom padežnom izrazu.

3.1. Prijedlozi u normativnoj literaturi

S. Težak i S Babić u *Gramatici hrvatskoga jezika* kažu da su prijedlozi:

„Nepromjenjive riječi koje služe da bi se pokazali odnosi među bićima, stvarima i pojavama te utječu na padež riječi uz koju stoje i najčešće se odnose na imenice i imenične zamjenice, ali se mogu odnositi i na osamostaljene riječi (pridjev, pridjevna zamjenica, broj).“ (Težak, Babić, 2007: 162)

U *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* J. Silić i I. Pranjković (2007.) ubrajaju prijedloge u suznačne riječi budući da imaju nesamostalno značenje i ne mogu stajati samostalno:

„Prijedlozi ili prepozicije suznačne su nepromjenjive riječi kojima se upućuje na odnose među predmetima ili događajima.“ (Silić, Pranjković, 2007: 242)

Autori navode da suznačne riječi ne mogu funkcionirati kao članovi rečeničnog ustrojstva. Kad se kaže da su prijedlozi suznačne riječi, onda se pod tim podrazumijeva da su njihova značenja uopćena, da su relacijska, tj. da se njima uspostavljaju odnosi među riječima. (Silić, Pranjković, 2007: 242-243)

U *Hrvatskoj gramatici* prijedlozi se opisuju kao „riječi koje izriču odnose između onoga što znače imenice ili na što upućuju zamjenice.“ (Barić i dr., 1995: 277), dok se u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* prijedlozi određuju kao pomoćne gramatičke riječi:

„Prijedlozi (prepozicije) pomoćne su gramatičke riječi koje označuju podređenost jedne punoznačne riječi drugoj i time izriču međusobni odnos predmeta ili radnji koje izriču punoznačne riječi.“ (Babić i dr., 2007: 558)

U *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* S. Ham na pitanje o prijedlozima donosi sljedeću definiciju:

„Prijedlozi su nepromjenjiva vrsta riječi koja izriče odnos riječi sa sklonidbom i ostalih riječi u rečenici.“ (Ham, 2007: 99)

Autorica kao sintaktičku ulogu prijedlozima, kao i ostali gramatičari, određuje izricanje odnosa između riječi sa sklonidbom i ostalih riječi u rečenici. Riječi sa sklonidbom kojima se prijedlozi predlažu najčešće su imenice ili zamjenice.

Dragutin Raguž posvećuje veću pozornost prijedlozima u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* gdje navodi:

„Prijedlozi su nepromjenljiva vrsta riječi koje, kao dopuna padežnome sustavu (sustavu padežnih oblika), pokazuju različite gramatičke odnose među riječima unutar rečenice. (...) Prijedlozi su zapravo dopuna padežnome sustavu za obilježavanje različitih odnosa među riječima unutar rečenice.“ (Raguž, 1997: 116).

Iako je prijedloge svrstao u skupinu nepromjenjivih riječi te u definiciji i ističe činjenicu da je prijedlog nesklonjiva riječ, vjerojatno je zbog padežnih odnosa prijedloga i imenskih riječi osjetio potrebu da prijedloge opiše u okviru promjenjivih vrsta riječi. Prijedloge u gramatici opisuje nakon obrade brojeva, prije obrade glagola.

Iz navedenih se definicija prijedloga zaključuje kako im zajedničko osvrtnje na odnose koje prijedlozi kao vrsta riječi iskazuju te se na taj način ističe njihovo kategorijsko značenje koje je sintaktički određeno te da se prijedlozi u suvremenim hrvatskim gramatikama opisuju kao riječi koje se mogu proučavati tek u suodnosu s drugim riječima, skupovima riječi ili rečenicama na sintagmatskoj razini.

U gramatikama se prijedlozi opisuju uz pojedine padeže s kojima se slažu, a uz naglašavanje sintaktičke nesamostalnosti u definicijama se prijedloga često imenuju vrste riječi koje slijede. Uglavnom se navodi da su to imenice i zamjenice, dok u nekim gramatikama nije navedeno koje su to vrste riječi.

3.2. Podjela prijedloga

Prijedlozi se u jezikoslovnoj literaturi dijele prema dvama kriterijima, s obzirom na tvorbu i s obzirom na leksičkosemantička svojstva. Većina hrvatskih gramatičara dijeli prijedloge prema tvorbenom kriteriju. U *Hrvatskoj gramatici* prijedlozi se prema postanku dijele na:

1. Prave prijedloge (primarne) – oni prijedlozi koji služe samo kao prijedlozi i njihovo se značenje danas ne može izvesti iz druge riječi: *bez, do, na, nakon, nad, pred, unatoč, uz* itd.
2. Neprave prijedloge (sekundarne) – prijedlozi čije se značenje može povezati sa značenjem i osnovom koje druge riječi. Oni se dijele na:

- a) izvedene prijedloge – prijedlozi koji su nastali okamenjivanjem nekog oblika imenice u akuzativu (*čelo, dno, duž, mjesto, kraj*) ili instrumentalu (*pomoću, povodom, putem*) te one riječi koje se upotrebljavaju i kao prijedlozi (uz imenice) i kao prilozima (uz glagole): *blizu, mimo, više, pored, prije, poslije* itd.
- b) složene prijedloge – prijedlozi koji nastaju iz veze dvaju prijedloga ili prijedloga i imenica: *dovrh, ispod, iza, nadomak, nasuprot, posred, potkraj, uoči* itd. (Barić i dr., 1995: 278)

U *Glasovima i oblicima* prijedlozi su razvrstani u četiri tvorbene vrste, kao:

- a) netvorbene riječi: *bez, do, iz, k, osim, pod, protiv, unatoč* itd. U *Hrvatskoj gramatici* odgovarao bi im naziv pravi prijedlozi.
- b) prijedlozi složeni od dvaju prijedloga, ali je to značenjem rijetko vidljivo: *ispod, ispred, između, iznad, nasred* itd.
- c) prijedlozi složeni od prijedloga i imenice: *dovrh, nadno, namjesto, navrh, uoči, uzduž* itd. U *Hrvatskoj gramatici* odgovarali bi složenim prijedlozima, kao i druga tvorbena vrsta.
- d) prijedlozi nastali poprijedloženjem samih imenica i priloga: *čelo, kraj, mjesto, vrh* itd. Odgovarali bi izvedenim prijedlozima u *Hrvatskoj gramatici*. (Babić i dr., 2007: 559)

U razvrstavanju prijedloga prema tvorbenom kriteriju koje donose J. Silić i I. Pranjković, prijedlozi su razvrstani u dvije skupine. Dije se na:

- a) neproizvedene (podrijetlom nemotivirane) (*u, na, od, po...*)
- b) proizvedene (podrijetlom motivirane). Oni podrijetlom mogu biti imenički oblici (*krajem, putem...*), glagolski prilozi (*zahvaljujući, izuzevši...*), prijedložni padežni izrazi (*na osnovi, pod konac...*). (Silić, Pranjković, 2007: 242-243)

Prema toj podjeli, u prvu skupinu ubrajamo prave (primarne), kao i netvorbene prijedloge, dok u drugu skupinu ulaze nepravi (sekundarni) prijedlozi, te druga, treća i četvrta tvorbena vrsta prijedloga. Sekundarni se prijedlozi, s obzirom na njihov popis u Silić – Pranjkovićevoj gramatici, mogu podijeliti na glagolske, imenike i priložne, ovisno o tome koja im je punoznačna riječ u osnovi. Sekundarni prijedlozi kao što su *zahvaljujući, izuzevši, početkom, krajem, na temelju, u vezi* s i sl., s izuzetkom instrumentalnih oblika imenica, samo se u ovoj suvremenoj gramatici smatraju prijedlozima. Njihov prijedložni status, zbog toga što se u suvremenome jeziku upotrebljavaju i kao leksike i kao gramatike jedinice, ponekad nije u potpunosti jasan.

Sličnu podjelu prijedloga ponudila je I. Matas Ivanković koja prijedloge prema tvorbi dijeli u dvije skupine:

- 1. neproizvedeni ili primarni – *iz, na, do...*
- 2. proizvedeni ili sekundarni - koji su nastali od jedne punoznačne riječi ili kombinacijom dviju riječi. Oni se dalje mogu podijeliti na:
 - a) jednostavne prijedloge - koji su nastali od jedne punoznačne riječi koja je izgubila svoje kategorijalno značenje (primjerice imenica *krajem* ili prilog *više*),
 - b) složene prijedloge - koji su nastali od dviju riječi sraslih u prijedlog (*između, poviše...*),
 - c) prijedložne izraze - koji se sastoje od dviju ili više riječi, a među njima još nije došlo do srastanja te napominje da takvi izrazi nemaju svoje mjesto u morfologiji jer formalno nisu srasli. To mogu biti prilog i prijedlog (*daleko od*), prijedlog i

imenica (*u smjeru*), glagolski prilog i prijedlog (*polazeći od*). (Ivanković Matas, 2009: 1)

3.3. Prijedložni padežni izrazi

Prijedložni padežni izraz podrazumijeva svaku vezu prijedloga i padežne riječi. Padežna značenja obogaćuju se prijedlozima koji dolaze ispred riječi i čine gramatičku cjelinu, par s padežnim morfemom. S time se slaže Radoslav Katičić pa kaže:

„U prijedložnim izrazima zavisi padež od prijedloga. Svaki prijedlog zahtijeva svoj padež, ili razne padeže prema raznim svojim značenjima. Sintaktički tvore takvi prijedložni izrazi nerazdvojivu cjelinu i tek kao takva cjelina dobiva svoje mjesto u rečeničnom ustrojstvu. Stoga padeži u prijedložnim izrazima gube svako vlastito značenje.“ (Katičić, 2002: 87)

Suprotno stajalište zauzima Roman Jakobson koji smatra da padeži imaju opće značenje. Stoga prijedlozi ne utječu na promjenu značenja konkretnoga padeža:

„Sustav prijedložnih konstrukcija nije zamjenjiv s imenskom fleksijom, jer oni jezici koji imaju obje kategorije najprije suprotstavljaju sintaktičke upotrebe danoga padeža s prijedlogom onima bez prijedloga (neizravna nasuprot izravnoj svezi), a potom provode jasno razlikovanje između značenja padeža i značenja prijedloga kao dviju posebnih vrsta značenja: jedan te isti padež ima nekoliko prijedloga, a isti prijedlog može zahtijevati različite padeže.“ (Jakobson, 2008: 400).

Kao bitnu značajku prijedloga i prijedložnih izraza Jakobson izdvaja odnos:

„Kad se rabe prijedlozi, u žarište dolazi sam odnos, dok u konstrukcijama bez prijedloga odnos postaje svojevrsno svojstvo označena objekta.“ (Jakobson, 2008: 400)

Značenje prijedložnih padežnih izraza ovisi o samim prijedlozima - prvotnima koji su semantički prazni (*u, na...*) i u potpunosti će se „puniti“ značenjem u prijedložnom izrazu i drugotnima koji češće imaju značenje (*uokolo, usprkos...*) i u prijedložni će izraz unijeti svoje

značenje. Semantički prazni prijedlozi postaju vezani uz određeni padež te se značenje takvih padeža i prijedloga izjednačuje. (Rišner, 2005a: 41).

Prijedlozi pripadaju suznačnim riječima, no njihova se suznačnost ne sastoji u neodređenosti leksičkoga značenja kao što je to slučaj sa zamjenicama, nego je ona izrazito sintaktičke naravi jer prijedlozi služe za konkretizaciju pojedinih kosih padeža pa su u tom smislu tijesno povezani s padežima. Kada je riječ o prijedlozima, može se reći da su oni svojevrsni potpadeži, tj. gramatikalizirane riječi kojima se konkretiziraju padežna značenja. Oni su u leksičkom smislu potpuni utoliko „što manje ili više jasno naznačuju tip prostornoga (npr. *po, u, pod, nad*), vremenskoga (npr. *prije, poslije, nakon, uoči*) ili nedimenzionalnoga odnosa (npr. *zbog, glede, usprkos, poput*), ali se njihova suznačnost sastoji u tome što takvih odnosa nema bez jedinica kojima se označuju predmeti (tj. bez padežnih oblika)“. (Silić, 2005: 21)

Rjeđe se događa da prijedlozi, osobito oni uopćenijih značenja, služe i za pridavanje padežnih značenja riječima i izrazima koji nemaju padeža, osobito često priložima, nepromjenjivim brojevima, prijedložnim padežnim izrazima, pa i infinitivima, npr. *od danas do sutra, (doći) do onamo, (dosta je) za danas, (ostaviti) za ujutro, (dopratiti) do pred kuću, (to je) za krepati, (pisati) s pet olovaka*. (Pranjeković, 2009: 330)

Prema *Hrvatskom jezičnom savjetniku* prijedložni izrazi pretpostavljaju izraz prijedlog + padežna riječ i u tekstu označuju konkretne i apstraktne prostorne, vremenske i načinske odnose. Dalje se navode četiri vrste prijedložnih izraza:

- a) svaka sveza prijedloga i padežne riječi (*na grani, u glavi, iza škole...*),
- b) prijedložni izrazi s visokim stupnjem gramatikaliziranosti koji su izgubili primarna semantička svojstva i više ne označuju konkretne pojmove, nego se ponašaju kao prava gramatička sredstva označujući odnose među pojmovima (*za vrijeme, pod utjecajem, u pogledu...*),
- c) prijedložni izrazi s jednoznačnom priložnom ulogom, odnosno ustaljeni izričaji i fraze čija se struktura ne može razbiti umetanjem drugih riječi (*za inat*) te višesložna prijedložna sveza s ulogom pravog prijedloga (*u svezi s*),
- d) nekadašnji prijedložni izrazi koji su postali pravi složeni prijedlozi od kojih su neki sasvim izgubili svoja prvotna leksička značenja (*uoči, nadomak, pored...*), a neki su ih zadržali (*dovrh, nadno, nasuprot, uzduž...*) (Barić i dr., 1999: 196).

O prijedložnim padežnim izrazima piše i Ivana Matas Ivanković te nudi sljedeću definiciju: „Sintaktička veza prijedloga (neovisno o tvorbi – on i sam može biti prijedložni izraz, tj. može se sastojati od prijedloga i imenice) i padežnog oblika imenice (npr. kod kuće, na početku stoljeća) naziva se prijedložno-padežnim izrazom.“ (Ivanković Matas, 2009: 31)

U *Hrvatskoj gramatici* u poglavlju o prijedlozima autori se dotiču i prijedložnih padežnih izraza za koje kažu da predstavljaju vezu prijedloga s imenicom:

„Prijedlozi znače različite odnose onoga što znači imenica, a imenica, opet, ima različite padeže koji iskazuju različite odnose onoga što ona znači prema radnji o kojoj se u rečenici govori. Stoga se imenica, kad ima uza se prijedlog, veže s njim u onom padežu koji značenjem odgovara njegovu značenju. Veza prijedloga s imenicom zove se prijedložni izraz.“ (Barić i dr., 1995: 278)

D. Raguž u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* ne spominje prijedložni padežni izraz. Navodi kako većina padeža u hrvatskom jeziku ima prijedloge, no tu vezu ne definira posebnim nazivom. O prijedložnim padežnim izrazima ne pišu ni autori u Glasovima i oblicima kao ni S. Težak i S. Babić u Gramatici hrvatskoga jezika.

J. Silić i I. Pranjković riječi dijele prema sintaktičkim obilježjima na samoznačne i suznačne riječi, a prijedložne padežne izraze nazivaju analitičkim tagmemima (spoj jedne suznačne i jedne samoznačne riječi). S obzirom na to da autori riječima pristupaju kao sintaktičkim jedinicama navode i da suznačne riječi, među kojima su i prijedlozi, ne mogu sami za sebe biti sastavnice spojeva riječi niti mogu funkcionirati kao članovi rečeničnog ustrojstva. „Zato se npr. prijedložno-padežni izraz (*na stol*, *u knjizi*, *pred nama* i sl.) ne smatra spojem riječi, nego jednom od sastavnica riječi.“ (Silić, Pranjković, 2007: 184)

S. Ham u *Školskoj gramatici* na pitanje: „Što je prijedložni izraz?“ odgovara:

„Prijedložni je izraz veza prijedloga s riječi koja je u kojem kosom padežu. U prijedložnom se izrazu prijedlozi slažu s riječima u određenim padežima i ne može se svaki prijedlog složiti sa svakim padežom.“ (Ham, 2007: 99)

U svojim definicijama prijedloga i prijedložnih padežnih izraza pojedini autori navode riječi koje slijede nakon prijedloga, odnosno koje zajedno s prijedlogom čine prijedložni padežni izraz. U

Hrvatskoj gramatici u podnaslovu Služba navode se imenice i zamjenice, dok se u podnaslovu Značenje navode samo imenice kao vrsta riječi koja s prijedlogom čini prijedložni padežni izraz.

Isto navodi i S. Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika*:

„Prijedlozi se predlažu riječima sa sklonidbom (...) Najčešće se prijedlozi predlažu imenicama ili zamjenicama.“ (Ham, 2007: 98).

U *Hrvatskom jezičnom savjetniku* navedeno je da je prijedložni izraz „konstrukcija“ koju čine prijedlog i padežna riječ, ali nije pobliže pojašnjeno o kojoj padežnoj riječi se radi. Slično piše i D. Raguž ne precizirajući o kojoj se vrsti riječi radi: „Prijedlozi stoje neposredno ispred riječi u nekome padežnome obliku.“ (Raguž, 1997: 116).

U *Glasovima i oblicima* autori pišu ovako: „Prijedlozi stoje ispred imenica i zamjenica pa im odatle i ime“ (Babić i dr., 2007: 558), a S. Težak i S. Babić dodaju i druge vrste riječi:

„Prijedlozi se najčešće odnose na imenice i imenične zamjenice, ali se mogu odnositi i na osamostaljene riječi (pridjev, pridjevena zamjenica, broj).“ (Težak, Babić, 2007: 162).

U članku *Parni prijedlozi* B. Kovačević i I. Matas Ivanković kažu da su prijedložni padežni izrazi u funkciji pobližeg označavanja riječi – imenice (*klupa u sjeni*), glagola (*skloniti se pod drvo*), pridjeva (*sretan do neba*) i dr. (Kovačević, Ivanković Matas, 2007: 245)

Jedino J. Silić i I. Pranjković navode priloge kao vrstu riječi koja je sastavni dio prijedložnog padežnog izraza:

„Prijedlozi dolaze uz kose padeže imenskih riječi, tj. imenica (npr. pokraj peći), (poimeničenih) pridjeva (npr. na engleskom), zamjenica (npr. kod njih) i uz priloge (npr. do danas) te čine s njima prijedložne tagmeme.“ (Silić, Pranjković, 2007: 244).

Za razliku od definicija koju donose *Hrvatski jezični savjetnik* i gramatike koje spominju prijedložne padežne izraze, V. Švačko (1993.) razlikuje dva termina ovisno o razinama jezičnoga opisa. Termin prijedložni izraz podrazumijevao bi:

„vezu prijedloga i padežne riječi bez obzira na njezina funkcionalna svojstva, dok bi termin prijedložna fraza (konstrukcija), koji nalazimo u onim teorijama čija je glavna orijentacija opis riječi na temelju njihovih sintaktičkih zavisnosti i sposobnosti da ulaze u odnose s drugim jezičnim jedinicama, pretpostavljao gramatikalizirani spoj s dominantno (nad)rečeničnom funkcijom.“ (Švačko, 1993: 354).

Prijedložne izraze autorica dalje dijeli u dvije skupine s obzirom na to u kojoj su mjeri izgubile

predmetnost kao kategorijsko obilježje vrste riječi. U prvoj su skupini prijedložni izrazi koji su dijelom izgubili primarna leksička svojstva. Oni označavaju odnose među pojmovima (*u vidu* + G), ali se njihova struktura može razbijati umetanjem drugih riječi pa iz tog razloga nemaju status pravih prijedloga (u nekom drugom vidu). Drugu skupinu čine prijedložni izrazi koji su u potpunosti izgubili primarna leksička svojstva (*u skladu s(a)* + I) (Švaćko, 1993: 356). Takvi izrazi funkcioniraju kao prijedlozi, no gramatike o njima govore kao o dijelovima rečenice.

4. Savjetnici

Jezični savjetnici ponajprije su priručnici s praktičnom namjenom koji nude rješenja za svakodnevne jezične nedoumice i poteškoće te imaju veliku ulogu u razvitku hrvatskoga književnog jezika, hrvatske jezične posebnosti, zatim u stvaranju svijesti o postojanju i potrebama čuvanja jezične hrvatske izvornosti. Hrvatska savjetodavna literatura ozbiljno sudjeluje u normiranju standardnoga jezika pa s pravom na nju možemo računati uz temeljne normativne naslove: rječnike, gramatike i pravopise. Hrvatski je jezik proučavan i kroz svoje funkcionalne stilove, a neki su se jezični savjetodavci i savjetnici posvetili samo jednome stilu ili nazivlju.

U praksi se najčešće poseže za jezičnim savjetnikom da bi se došlo do željenoga odgovora o (ne)pravilnosti u hrvatskome standardnom jeziku. Oni rješavaju gotovo sve jezične poteškoće i nesporazume, dotiču se jezičnih dvojbi i prate aktualnu jezičnu problematiku. „Po Stjepanu Babiću prvi je počeo Tomo Maretić tekstom *Filogičko iverje u Viencu*, XVIII, 1886.“ (Protuđer, 2004: 34) Iako i svi prije objavljeni manji članci, studije i cijela djela u sebi imaju itekako savjetodavne crte i prave jezične savjete, tek se savjetnička literatura 19. i 20. stoljeća može smatrati normativnim postupcima.

Hrvatsko se jezično savjetništvo može podijeliti na razdoblje implicitnoga ili praktičnoga purizma u predstandardnom razdoblju i eksplicitnoga ili teoretskog purizma u standardnom razdoblju. Takvu je podjelu u knjizi *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika* iznio Marko Samardžija (Samardžija, 2004: 196-201). Kako je jezik po svojoj naravi purističan, jezični je purizam u osnovi svih jezičnih savjetnika. Kao pojam, jezikoslovci ga ne shvaćaju jednoznačno te je stoga razumljivo postojanje velikog broja različitih savjeta. "Pitanjima se jezične čistoće početkom standardnoga razdoblja, u drugoj polovici 18. stoljeća, bavi slovničar M A. Relković, a u 19. stoljeću leksikografi I. Mažuranić i J. Užarević te Bogoslav Šulek." (Rišner, 2005b: 367.) U 20. će stoljeću njezin razvoj potvrditi Tomo Maretić od kojega kreće prikaz jezičnih savjetnika kroz stoljeće, a dijele se u četiri razdoblja.

4.1. Prvo razdoblje jezičnog savjetništva

Prva tri desetljeće 20. stoljeća obilježili su i obogatili jezičnim savjetnicima sljedbenici Karadžićeve ideje, hrvatski vukovci, Tomo Maretić, Vatroslav Rožić i Nikola Andrić koji u svoja djela unose štokavski purizam. Kako jezičnu čistoću pojedine riječi određuju prema pripadanju/nepripadanju narodnomu jeziku, i to štokavskom dijalektu, u svoja djela unose štokavski purizam. Tako je već početkom 20. stoljeća vidljivo jačanje jezičnog purizma.

Razvoj eksplicitnoga ili teorijskog purizma potvrđuje tekst u završnom dijelu prvoga izdanja *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* Tome Maretića iz 1899. godine. Riječ je o Dodatku stilistici, poznatijem kao *Antibarbarus*, koji je 1924. godine objavljen kao samostalan savjetnik. Savjetnik je naslovljen *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati književnom našim jezikom*, a podnaslovljen *Dopuna Broz-Ivekovićevu "Rječniku hrvatskoga jezika"*.

Prvi jezični savjetnik hrvatskoga jezika objavio je V. Rožić, a u njemu se bavi barbarizmima u hrvatskome jeziku. "Riječ je zapravo o trima izdanjima istoga savjetnika, od kojih je prvo objavljeno 1904. godine, pod nazivom *Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*." Rišner (2005b: 382) U drugom i trećem izdanju savjetnika izbacuje pridjev *srpski* naslovivši ga *Barbarizmi u hrvatskom jeziku*.

Treći je značajan jezični savjetnik u prvom razdoblju jezičnoga savjetništva objavio Nikola Andrić. Naslovljen *Branič jezika hrvatskoga*, svjetlo dana ugledao je 1911. godine i to u dva izdanja.

4.2. Drugo razdoblje jezičnog savjetništva

Drugo je razdoblje jezičnog savjetništva, koje traje od 1940. do 1944. godine, odredio razlikovni opis između hrvatskoga i srpskoga jezika, a obilježeno je izlaskom knjige Petra Guberine i Krune Krstića *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika* 1940. godine. Za razliku od prvog razdoblja jezičnog savjetništva koje je obilježeno štokavskim purizmom, P. Guberina i K. Krstić ističu jezične osobitosti hrvatskoga jezika pri čemu naglašavaju važnost sinkronijskog

jezičnog opisa, kao i razlike između srpskog i hrvatskog jezika koje su izložene prema jezikoslovnim razinama.

U drugo se razdoblje jezičnoga savjetništva ubrajaju i savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik nastali u doba NDH. Kao savjeti, objavljivani su u različitim novinama, a 1993. godine Marko Samardžija objavio je dvjesto devedeset jedan savjet u knjizi *Jezični purizam u NDH*. Uz zastupljenost tvorbenih, morfoloških i sintaktičkih savjeta, prevladavaju leksički koji prikazuju dvostrukost hrvatske pravopisne norme što potvrđuje i savjet o sastavljenom ili rastavljenom pisanju niječnoga oblika prezenta glagola htjeti (gdje se propisuje rastavljeno pisanje; Samardžija, ur. 1993: 112). „Među savjetima danim pod okriljem Hrvatskoga državnog ureda za jezik jesu i oni koji su i u suvremenom hrvatskom jeziku bili predmetom rasprava, kao što je savjet vezan uz osobu i lice.“ (Rišner, 2005b: 384) U savjetima Hrvatskoga državnog ureda za jezik jezični purizam povezan je s leksikografskom i književnom tradicijom pa se pri odabiru riječi umjesto novotvorenica prednost daje postojećim hrvatskim riječima: „Za tuđu rieč parfumerija imamo dobru zamjenu u rječniku Della Belle (1728.), a to je m i r i s n i c a. Ta se rieč nalazi i u Broz-Ivekovićevu rječniku (...)“ (Samardžija, ur. 1993: 120). Posljednji je savjet Hrvatskoga državnog ureda za jezik objavljen 1944. godine koja se uzima kao kraj drugog razdoblja jezičnog savjetništva.

4.3. Treće razdoblje jezičnog savjetništva

Treće razdoblje jezičnog savjetništva nastupa tek šezdesetih godina 20. stoljeća budući da političke prilike, prije svega kraj Drugog svjetskog rata i stvaranje nove Jugoslavije, nisu bile plodno tlo za pisanje jezičnih savjeta. „Jezične su savjete trećega razdoblja u velikoj mjeri odredili novosadski dogovor i potpisivanje *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* te posljedice toga potpisivanja.“ (Rišner, 2005b: 381) Razdoblje počinje 1964. godine kada je objavljen savjetnik i povijest jezika 19. stoljeća *Književni jezik u teoriji i praksi* Ljudevita Jonkea. U ovom se savjetniku uz otvaranje novih jezičnih pitanja, aktualiziraju postojeća s tim da su Jonkeovi savjeti opširniji i argumentiraniji što će slijediti i kasniji jezikoslovci. Među postojećim pitanjima opet su sastavljeno i rastavljeno pisanje niječnoga prezenta pomoćnog glagola htjeti i prijedložnih

izraza u priložnom značenju, pisanje i uporaba polusloženica te uporaba prijedloga za s infinitivom što Lj. Jonke oštro osuđuje.

Drugi je važan savjetnik ovog razdoblja, koji je ujedno i gramatika, *Jezični savjetnik s gramatikom* objavljen 1971. Savjetnik je djelo skupine autora, a urednik mu je Slavko Pavešić. Autori nastavljaju s razlikovnim opisom između srpskoga i hrvatskoga jezika te upozoravaju na nepotrebne tuđice (latinizmi, npr. *benigan*; *nepotrebno uz naše riječi: bezopasan, neopasan, dobroćudan; prolazan...*Pavešić, ur. 1971: 35) Ostali savjetnici objavljeni u ovom razdoblju su dva savjetnika Radovana Vidovića: *Kako ne valja – kako valja pisati* (1969.) i *Jezični savjeti* (1983.), zatim *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca* Karla Kosora (1979.) te *Sto jezičnih savjeta* Ivana Brabeca (1982.). Treće razdoblje jezičnog savjetništva završava 1989. godine, budući da sljedeće godine svoje savjetnike počinju objavljivati S. Babić i S. Težak.

4.4. Četvrto razdoblje jezičnog savjetništva

Zadnje je desetljeće dvadesetoga stoljeća višestruko nadmašilo sva prethodna jer je u njemu objavljeno više naslova o hrvatskome jeziku (savjetničkih djela) nego u prijašnjih devedeset godina toga stoljeća: „U hrvatskoj pisanoj povijesti objavljena su 53 jezična savjetnika, a od toga zadnjega desetljeća XX. stoljeća čak 30. Istina, u potonjemu broju je i 10 različitih razlikovnih rječnika koji su po svojem značaju većim postotkom jezični savjetnici.“ (Protuđer, 2004: 31)

Početak razdoblja obilježio je izlazak savjetnika Stjepana Babića *Hrvatska jezikoslovna čitanka* 1990. godine, dvostruko koncipiran. U središtu je prvog dijela, naslovljenoga *Jezikoslovna čitanka*, jezični purizam, odnosno suprotstavljanje tuđicama, a drugi su dio članci *Jezikoslovne studije*. Sljedeći jezični savjetnik S. Babić objavio je 1995. godine, *Hrvatski jučer i danas*.

Najplodniji jezični savjetodavac s kraja 20.stoljeća Stjepko Težak objavio je 1990. godine jezični savjetnik *Hrvatski naš svagda(š)nji* kojim započinje niz od četiriju jezičnih savjetnika od kojih su tri objavljena u 20. stoljeću. Uz već navedeni *Hrvatski naš svagda(š)nji* to su još dva savjetnika, i to *Hrvatski naš osebujni* (1995.) i *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* (1999.), objavljena u

20. stoljeću. S. Težak na početku prvog savjetnika određujući jezičnu normu, prihvaća načelo elastične stabilnosti koja se ne ugrožava postojanjem istoznačnica.

Zanimljivi su i *Jezični savjeti* Mile Mamića iz 1996. godine zbog velikog broja savjeta koji se bave pravnim i kršćanskim nazivljem te savjetnik Ilije Protuđera *Pravilno govorim hrvatski*, objavljen 1997. godine, s podnaslovom *praktični jezični savjetnik* upućujući tako na jednoznačnost i jasnoću savjeta.

Jezični savjetnik *Govorimo hrvatski* (Dulčić, ur. 1997) nastao je kao izbor savjeta koje je emitirao Hrvatski radio od jeseni 1992. godine, a u izradi je zbornika svojim savjetima sudjelovalo devetnaest jezikoslovaca.

Na kraju 20. stoljeća pojavljuju se dva savjetnika u kojima se dodiruje pitanje naglasne norma koja u prethodnim savjetnicima nije bila isticana: *Hrvatski u praksi* Ivana Zoričića iz 1998. godine te *Hrvatski jezični savjetnik* (Hudaček, Mihaljević, Vukojević, ur. 1999.) Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, objavljen godinu dana kasnije. Institutov *Savjetnik* razlikuje se od ostalih suvremenih savjetnika formalno i sadržajno. U njegovoj je izradi sudjelovalo 12 jezikoslovaca koji raspravljajući o velikom broju jezikoslovnih pitanja čine *Savjetnik* najopsežnijem savjetničkom djelu u Hrvatskoj. Autori hrvatski jezik ne opisuju razlikovno, nego se vode trima načelima: sustavnost, standardnost i svrhovitost. Progovarajući o naglasnoj normi poštuju zapisanu naglasnu normu, dok joj Ivan Zoričić u svom savjetniku ne pristupa u skladu s postojećim naglasnim pravilima.

U cjelini gledajući hrvatsko jezikoslovlje, unatoč ovako velikom broju jezičnih savjetnika, ipak nije imalo puno savjetodavaca s obzirom na dugu jezikoslovnu znanost koja počinje još od 16. stoljeća. Ozbiljno i aktivno jezično savjetništvo pojavilo se relativno kasno usporedi li se ono s pojavom prvih rječnika, gramatika, pravopisa ili književnih djela. Hrvatski jezični savjetnici u hrvatskome jezikoslovlju od 1904. kada je Vatroslav Rožić objavio prvi jezični savjetnik hrvatskoga jezika do danas odigrali su veliku ulogu u očuvanju hrvatskoga jezika koji je prolazio kroz teška razdoblja. U očuvanju i opstojanju hrvatski savjetodavci učinili su puno pa je njihova velika zasluga što je danas hrvatski jezik svoj i samostalan. Hrvatsko jezično savjetništvo nastalo je stjecajem povijesnih i političkih prilika te potrebe da se sačuva izvorni hrvatski jezik kako ne bi podlegao pod tuđi utjecaj i tako zauvijek nestao. Hrvatski su se savjetodavci tijekom dvadesetoga stoljeća oslobodili štokavskog purizma, a kroz cijelo se stoljeće protežu purističke ideje. Zadnje je desetljeće

višestruko nadmašilo sva prethodna, ne samo u svojoj nakladničkoj osebnosti i raznolikosti, nego su u njemu širom otvorena vrata potpunomu, svestranomu i nesmetanom proučavanju hrvatskoga jezika što je u proteklih stotinjak godina bilo onemogućeno. Hrvatski jezični savjetodavci proučavali su hrvatski jezik kao sustav u dijakronijskome (povijesnom) i sinkronijskome (sadašnjem) presjeku smještajući ga, u vremenu opisivanja i proučavanja, i u političko, društveno i kulturni kontekst hrvatskoga naroda. Proučavajući i opisujući hrvatski jezik, temeljili su svoje spoznaje na svekolikoj jezikoslovnoj struci služeći se općom teorijom jezika i općom lingvistikom, ali i fonetikom i fonologijom, zatim dijalektologijom, gramatikom općenito, ortoepijom i ortografijom, psiholingvistikom, sociolingvistikom, stilistikom i drugim relevantnim jezikoslovnim granama.

4.5. Govorimo hrvatski

Jezični savjetnik *Govorimo hrvatski* (1997.) ima 331 jezični savjet na 512 stranica koji su objavljeni u savjetniku Prvoga programa Hrvatskoga radija. Na kraju je knjige opširno Stvarno kazalo od osam stranica te popis suradnika koji su pisali članke (njih 19): Vladimir Anić, Eugenija Barić, Goranka Blagus, Bonaventura Duda, Ana Diklić, Mihovil Dulčić, Alemko Guluhak, Nebojša Koharović, Mile Mamić, Milica Mihaljević, Nives Opačić, Jelka Pavišić, Jasenka Ružić, Marko Samardžija, Ljiljana Šarić, Vanja Švačko, Vladimir Vratović, Sanja Vulić i Marija Znika.

Sve je jezične savjete uredio profesor Mihovil Dulčić, inače idejni začetnik emisije na Hrvatskome radiju *Govorimo hrvatski*. Knjiga je podijeljena na deset odjeljaka po načelu tematske sličnosti pitanja o kojima se govori u jezičnim savjetima: Razlikovna pitanja, Općejezična pitanja, Nazivoslovna pitanja, Kršćansko nazivlje, Gramatička pitanja, Tvorbena pitanja, Pravopisna pitanja, Pitanja latinizata i Engleske napasnice. U prigodnoj riječi u Predgovoru uredništva o vremenu i mjestu nastanka jezičnih savjeta čitamo da je prvi savjet objavljen na radiju u emisiji *Govorimo hrvatski* ratne jeseni 7. rujna 1992, a knjiga će se pojaviti nakon pet godina.

Ovaj je jezični savjetnik jedinstven i po tome što ga nije napisao samo jedan autor, što je uobičajeno u hrvatskoj savjetničkoj literaturi (u cijeloj povijesti tek dva *Jezični savjetnik s gramatikom*, 1971. i *Hrvatski jezični savjetnik*, 1999.), nego skupina devetnaest jezikoslovaca. S obzirom na to da je u knjizi devetnaest pisaca, treba reći da svi oni sa sobom nose svoje posebnosti,

bez obzira na to pišu li o istoj ili sličnoj temi. Glede osobnosti, to je sasvim jasno, no u pisanju jezičnih savjeta pak, vlada pretežita ujednačenost. Građi koju obrađuje ovaj savjetnik pristupa se znanstveno, a savjete daje prije svega argumentirano i lingvistički stručno. "Osim leksičkih, i ovaj savjetnik donosi morfološke, tvorbene i sintaktičke savjete, a raspravlja i o pravopisnim pitanjima." (Rišner, 2005: 388) No, savjeti, nisu suhoparni stručni tekstovi, već tekstovi koji su pisani jasno i razgovijetno.

4.6. Savjetnici Stjepka Težaka

Stjepko Težak svestrani je jezikoslovac jer je uz jezičnosavjetničke knjige objavio gramatiku, pisao poeziju i prozu, sveučilišne knjige i udžbenike, uz to je dijalektolog, metodičar i filmolog. Njegovo savjetodavno djelovanje okupljeno u jezičnim savjetnicima, a objavio ih je četiri: *Hrvatski naš svagda(š)nji* (1990.), *Hrvatski naš osebujni* (1995.), *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* (1999.), *Hrvatski naš (ne)podobni* (2004.).

Nakon uvodnog dijela knjiga u kojemu se ustvrdila kontinuirana samosvojnost i odnos hrvatskoga jezika prema srpskom i ostalim jezicima Težak nudi savjete pri čemu nije krut savjetodavac. Težakovi su savjeti više jezikoslovne rasprave, nego jezični savjeti. "Raspravlja se o značenjskim nijansama nekih hrvatskih riječi te o hrvatskim riječima razlikovno: u odnosu prema srpskim, riječima iz ostalih slavenskih jezika, te drugim tuđicama." (Rišner, 2005: 387) Jezične dvojbe, nedoumice i nepravilnosti ne gleda crno–bijelo nego im prilazi znalački (ne)opravdavajući njezino značenje i uporabu u hrvatskome jeziku:

„Razvidno je kako Težak odbacuje pristup jeziku obojen emocijama i ponajprije se zalaže za znanstvenoistraživački pristup, kako odbacuje svako politiziranje, a zalaže se za činjenicu. A činjenica je ono što je sadržano u višestoljetnoj razvojnoj niti hrvatskoga jezika koju ustvrđuje na prvim stranicama knjige.“ (Dragun, 2007: 130)

Stilom se uspio približiti širem krugu zainteresiranih znajući da hrvatski jezik nije samo za one koji se njime bave, već je i jezik svih onih koji se na njemu sporazumijevaju. Upravo i na taj način daje svoje savjete, upozoravajući na različite razine i funkcionalne stilove koje mora svojom polivalentnošću zadovoljiti standardni jezik.

Takav popularnoznanstveni pristup prisutan je od prve njegove knjige savjeta - *Hrvatski naš svagda(š)nji* (1990.) nastale u burnom razdoblju kada se Hrvatska napokon uspijeva politički i jezično osamostaliti. Težak u predgovoru *O riječi našoj današnjoj i svagdašnjoj* upozorava na kontinuitet razvoja hrvatske riječi sve od Bašćanske ploče do današnjih dana: „Razmišljajući o svojim prijedlozima, preporukama i savjetima imao sam u vidu tu razvojnu crtu hrvatskog književnog jezika na cjelokupnoj povijesnoj okomici. A uzimao sam u obzir i činjenicu da jezik naš današnji nije ni jučerašnji ni sutrašnji, ali mora biti i jučerašnji i sutrašnji.“ (Težak 1990: 6). Polazište svih njegovih jezičnih promišljanja leži upravo u ovom prividnom protuslovlju: ostati isti i mijenjati se, kao težnji kojoj je jezik neprestano izložen. (Dragun, 2007: 129)

Upravo zato uvijek i nastaju nesporazumi oko riječi, a kako bi se izbjegli potrebno je prije svega dobro je poznavanje jezika – kako njegove povijesti, tako i sadašnjosti, u svim složenim odnosima njihovih sastavnica. Stoga Težak u početnom dijelu knjige upoznaje čitatelja sa značenjima pojmova kao što su: kultura riječi, jezična tolerancija, jezična norma, dijalekt i književni jezik, žargon, vulgarizmi... Nakon uspostavljanja osnovnih teorijskih odnosa, prelazi se u rješavanje jezičnih dvojbi i nedosljednosti.

U poglavlju Jezična tolerancija Težak navodi kako su neprijatelji jezične tolerancije neznanje, mržnja i pretjerana ljubav te da se ne radi o zabrani riječi, nego njezinoj nakaradnoj uporabi. Riječ sama po sebi nije opasna, nego ton koji joj daje govornik uključujući je u rečenicu mržnje, šovinizma i netolerancije.

Uz uvodna teorijska, u knjizi nalazimo poglavlja posvećena pravopisnim nedoumicama, dvojnim gramatičkim oblicima, tvorbi riječi, semantičkim nijansama, sintaktičkim i leksičkim problemima. Zanimljivo je primijetiti kako se neki problemi o kojima je Težak pisao prije više od dva desetljeća još i danas često pojavljuju kao jezikoslovna pitanja (npr. poglavlja *Glasovati* ili *glasati*, *Uskrsni* ili *uskršnji*). Podljednji dio savjetnika donosi rasprave o tuđicama i posuđenicama.

Svojom četvrtom knjigom jezičnih savjeta *Hrvatski naš (ne)podobni* (2004), Stjepko Težak zaokružuje ravni sto godine skrbi nad jezikom kojeg su cijelo stoljeće drugi ugrožavali, stalno nastojali pokoriti ili posvojiti. Za ovu je knjigu karakteristično da su gotovo svi odlomci u prvom poglavlju *Hrvatski na povijesnoj vjetrometini*, a koji govore o povijesnim nazivima hrvatskog jezika, nazvani tako da u sebi sadrže zamjenicu naš (*Hrvatski naš (ne)podobni*, *Hrvatski naš slovinski*, *slovenski*, *slavonski* i *slavenski*, *Hrvatski naš ilirski*, *Hrvatski naš hrvatski*, *Hrvatski naš*

na ilirsko-hrvatskosrpskoj prekretnici, Hrvatski naš hrvatskosrpski, Hrvatski naš hrengleski, Hrvatski naš globalni, internacionalni, kozmopolitski). Tako je Težak još jedanput prikazao kontinuiranu razvojnu liniju hrvatskoga jezika, kojemu je tijekom povijesti bilo ugroženo ime i samosvojnost, ali je unatoč izloženosti ostao jezik hrvatskoga naroda.

U ovom savjetniku kao ozbiljnu prijetnju naglašava anglifikaciju hrvatskoga jezika. Problemu engleskog jezičnog utjecaja posvetio je odlomak nazvan Hrvatski naš hrengleski. Težak se suprotstavlja inojezičnim nasrtajima kako bi sačuvao hrvatske riječi od zaborava, a ne zbog pukog purizma: „Razumije se, anglizme ne ćemo goniti ako su već općeprihvaćeni u kojem uskom, obično vrlo stručnom i teško prevodljivom značenju ili ako su stilski obilježene riječi u tekstovima gdje je takva uporaba primjerena sadržaju, prostoru i vremenu.“ (Težak 2004: 9).

Slijede poglavlja u kojima se rješavaju jezični problemi koji se uglavnom odnose na pojedine skupine riječi hrvatskoga jezika. Tako na skupini pridjeva, imenica i glagola Težak nastoji sitne značenjske razlike bliskoznačnica zaključujući da jezične vrsnoće dolazi učenjem. (Težak 2004: 5)

S nizom od četiriju jezičnih savjetnika, Stjepko Babić najplodniji je jezični savjetodavac s kraja 20. stoljeća., a uz S. Babića čini najznačajnijeg savjetodavca s kraja 20. stoljeća. U savjetnicima raspravlja o aktualnim leksičkim pitanjima izbjegavajući puko davanje savjeta čime povećava interes čitatelja za određenu jezičnu problematiku.

Zaključuje se da je prikazanim jezičnim savjetnicima bez obzira na različite teme, načine pisanja, stilove i slično, svrha u jednome zajednička, a to je podizanje opće jezične kulture. Najčešća im je značajka sažetost i preciznost u tumačenju jezičnih pojava s nakanom lakšega i brzoga davanja jezičnih savjeta. Uz elastičnu stabilnost književnoga jezika, ostavljaju i druge jezične uporabne mogućnosti na različitim razinama standardnoga jezika (znanstvenoga, popularnoznanstvenoga, strukovnog, književnoumjetničkog, razgovornog), a gdje treba i na razinama dijalektnoga, žargonskoga, regionalnog ili mjesnog priopćavanja.

5. Nenormativna prijedložna značenja

Prijedložna značenja široko su područje u kojemu postoje još mnogi neopisani dijelovi i mnoga neriješena pitanja. Ona se odnose na morfološki i sintaktički položaj prijedloga i prijedložnih izraza te njihovu obradu u rječnicima; neki prijedlozi određeni su kao prilozi, a neki kao imenice (ako se smatra da gramatikalizacija još nije provedena). Izvor prijepora i pravopisna je problematika sastavljenog i rastavljenog pisanja. O samom prijedložnom značenju Ivana Matas Ivanković kaže sljedeće:

„Da bi se točno odredilo leksičko značenje kojega prijedloga, potrebno ga je povezati s općim značenjem padeža (tj. sa značenjem koje se iščitava iz padežnog morfema), zatim je potrebno odrediti individualno značenje prijedloga (npr. osnovno je značenje prijedloga od ›udaljavanje, odvajanje‹) te semantiku upravne i zavisne riječi koje prijedlog povezuje i tek se tada dobije puno i pravo značenje nekog prijedloga.“ (Ivana Matas Ivanković, 2009: 1)

U ovom će se dijelu rada prikazati opis prijedložnih značenja u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje¹ i Raguževoj *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* te izdvojiti dio prijedložne uporabe koja nije u skladu sa suvremenom hrvatskom normom. Treba istaknuti da *Savjetnik* poštuje normu hrvatskoga standardnoga jezika, a Raguževa gramatika opisuje i razgovorne primjere uporabe.

5.1. Genitiv s prijedlozima

Prijedlozi se u hrvatskom jeziku pojavljuju uz pet padeža, ne pojavljuju samo uz nominativ i vokativ, a najviše ih dolazi uz genitiv, koji stoga ima i najviše uloga i značenja. D. Raguž (1997: 115) donosi tablicu prijedloga koji se pojavljuju samo s genitivom: *bez, blizu, čelo, diljem, do, duž, ispod, ispred, iz, iza, između, iznad, izvan, kod, kraj, mjesto, nadno, nadomak, nakon, nakraj, namjesto, naokolo, naspram, nasred, navrh, niže, od, oko, okolo, onkraj, osim, pokraj, pomoću, ponad, poput, poradi, pored, poslije, posred, posredstvom, potkraj, poviše, povodom, povrh, preko, prigodom, prije, prilikom, protiv, put, putem, radi, silom, spram, sred, širom, tokom, uoči, uslijed,*

1 U daljem će se tekstu upotrebljavati skraćeni naziv: *Savjetnik*.

sred, uvrh, uzduž, van, više, vrh, zaradi, zbog. Iako je u središtu opisa suvremeni hrvatski jezik, uz primjere iz suvremene građe bit će naveden i primjer iz jezika 19. stoljeća ako se takav primjer u građi nalazi. Time se želi pokazati neprekinutost trajanja određene uporabe:

Bez

U *Savjetniku* (1999.) stoji kako je pogrešno doslovno prevoditi njemačku prijedložnu konstrukciju *ohne* zu hrvatskim *bez da* u značenju odsutnosti onoga što se zavisnom rečenicom kazuje (Barić, 1999: 180). Primjeri potvrđuju takvu uporabu. Izraz *bez da* nalazi se još u Nemčićevim *Putositnicama*;

1. *Ako sam sa sobom sborio posle moje šetnje, na koju sam veći dio moje numizmatičke sbirke bez milosti potrošio, bez da sam kući išta donio osim uspomelah.* (1845, Nemcic_Putositnice)

ali i u jeziku suvremenih novina:

2. *Republike Hrvatske i vojske Vlade Republike Bosne i Hercegovine. Na taj način splitski Županijski sud, bez da je to argumentirao, tvrdio je kako je Hrvatska u to vrijeme sudjelovala u ratu na području druge države.* (Vjesnik, 17. 1. 2000.)

Pretraživanje Riznice pokazalo je čestu uporabu prijedložne konstrukcije *bez da*, kako u jeziku prve polovice 19. st., tako i u suvremenom hrvatskom jeziku.

Drukčije je s uporabom prijedloga *bez* ispred veznika *ako* u značenju izuzimanja, o čemu se govori u *Savjetniku*:. Iako su takve veze rijetke, navodi primjere:

3. *Neću doći na posao bez ako se mora > Neću doći na posao osim ako se mora* (Barić i dr., 1999: 180)

U ovom se slučaju norma poštuje budući da primjeri nisu potvrdili takvu uporabu. Prema *Savjetniku* (Barić i dr., 1999: 180) treba izbjegavati i germanizam *bez daljnjega* koji bilježi razgovorni jezik, a

umjesto germanizma predlažu se izrazi *bez pogovora, bez oklijevanja, odmah, svakako*. Novinska građa potvrđuje vezu prijedloga *bez* i genitiva riječi *daljnji*:

4. *Želio sam **bez daljnjega** producirati ovaj film, ali od prije tri, četiri godine zbog ekonomskih i političkih uvjeta to nije bilo moguće u Rusiji.* (Vjesnik, 18. 6. 2000.)

Pravilna bi rečenica glasila npr.: *Želio sam **bez pogovora/bez oklijevanja** producirati ovaj film, ali od prije tri, četiri godine zbog ekonomskih i političkih uvjeta to nije bilo moguće u Rusiji.*

Čelo

„Prijedlog je nastao popredloženjem imenice“ (Barić i dr., 1999: 180), te je značenje prijedloga u izravnoj vezi sa značenjem imenice *čelo*, dakle 'kraj, više, na gornjem kraju, istaknuto mjesto, izloženo naprijed':

5. *Svi ti ljudi upirahu oči u čovjeka što je sjedio **čelo stola** do stupa pivnice.* (1875, Senoa_Cuvajse)

Raguž (1997.) i autori *Savjetnika* slažu se da je u suvremenom jeziku uporaba prijedloga *čelo* vrlo rijetka. Pojavljuje se samo uz nekoliko imenica i zastario je te je danas češća prijedložna veza *na čelo* (kolone, skupine itd.), što potvrđuju i primjeri:

6. *Dobili smo dva zapisnika Financijske policije, jedan se odnosi na poslovanje Udruge na koje moramo odgovoriti u roku od tri dana, a drugo se odnosi na poslovanje kluba kao dioničkog društva na koje se moramo očitovati za 15 dana, rekao je direktor kluba Velimir Zajec koji je postavljen **na čelo skupine** koja će se pozabaviti tom problematikom.* (Vjesnik, 26. 7. 2000.)

7. *No, ako Hrvatska (i) po razini životnog standarda sve više gleda u leđa tranzicijskim zemljama u srednjoj Europi, usporedba sa zemljama europskog jugoistoka stavlja je **na čelo kolone**.* (Vjesnik, 1. 12. 2003.)

Potvrda uporabe toga prijedloga može se naći u jeziku druge polovice 19. stoljeća, dok suvremenih potvrda nema. Primjeri potvrđuju da je u suvremenom jeziku zastario te se danas pojavljuje uglavnom u prijedložnoj konstrukciji *na čelo* + G.

Diljem

„Prijedlog diljem znači da nešto ide uzduž i poprijeko, po cijeloj dužini i širini, ali samo uz imenice za velika područja nastanjena ljudima: *diljem svijeta; diljem domovine; diljem Slavonije/Hrvatske/Europe*.“ (Raguž, 1997:123). Jezik K. Š. Gjalskog potvrđuje uporabu koja se ne uključuje ljude;

8. *Odgojila uvijek toliko purana, pilića, gusaka, krmaka, da nije **diljem ciele godine** trebala pitati za mesara.* (1886, Gjalski_Pod_starimi)

a zanimljivi su primjeri potvrde iz suvremenoga jezika – u prijedložnim su izrazima imenice *internet* i *globalna mreža*, koje u suvremenom svijetu znače velik prostor, 'uzduž i poprijeko', dok bi se naseljenost, tj. nazočnost ljudi mogla pretpostaviti i shvatiti u prenesenu značenju:

9. *Slični se napisi mogu pronaći **diljem interneta**, ali i pisanih medija.* (Jutarnji list, 4. 12. 2008.)
10. *Računala na internetu rastavljaju elektronsku poštu, mrežnu komunikaciju i ostale oblike informacija na sitne djeliće i šalju takve »pakete« **diljem globalne mreže**, da bi se na drugom kraju ponovo ujedinili i sastavili.* (Vjesnik, 14. 7. 2000.)

Glede

Prijedlog je *glede* bio učestao u jeziku poslije Domovinskoga rata, a česta je bila njegova pogrešna uporaba. O pravilnoj uporabi toga prijedloga autori *Savjetnika* govore sljedeće: „*Glede* može zamijeniti ove sveze: *što se tiče* (čega), *u pogledu* (čega), *u odnosu* (na što), *u vezi s*, *polazeći od* (čega), *uzevši u obzir*, *imajući na umu* (što).“ (Barić i dr., 1999: 181) Suvremeni primjeri jezika novina pokazuju nepravilnu zamjenu drugih prijedložnih sveza prijedlogom *glede*:

11. *Bitno je to da Isus nije avatar i da **glede njega** ne postoji nikakva paralela s bilo kojim avatarom ili avatarom.* umjesto: *Bitno je to da Isus nije avatar i da **što se njega tiče** ne postoji nikakva paralela s bilo kojim avatarom ili avatarom.* (Vjesnik, 20. 2. 2003.)

12. *Najčešći su uzroci stresa na radnom mjestu nedostatak sigurnosti **glede posla** i kontrola radnih procesa, premorenost, monotonija, vremenski limit, velika brzina odvijanja procesa rada, šikaniranje i opasni uvjeti na radu kao što su biološki, radioaktivni ili kemijski rizici.* (Vjesnik, 4. 7. 2002.)

Iskraj

Rijetka je uporaba prijedloga *iskraj* u hrvatskome jeziku. To potvrđuje i činjenica da nema primjera koji bi potvrdili njegovu uporabu, ali se u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* ipak navodi: „Prijedlog označuje pokretanje iz mjesta koje se nalazi kraj onoga što označava genitiv (*Nikada se **iskraj kuće** nije micao.*).“ (Barić i dr., 1999: 180)

Ispod

Prijedlog *ispod* s riječju u genitivu izriče prostorni odnos. Stoga je pogrešna uporaba u značenju cilja ili smjera. Primjer iz suvremenog jezika pokazuje suprotno:

13. *Kad sam ga već gotovo dostigao, lopov mi je ipak uspio pobjeći, izgubivši se među obližnjim garažama, **ispod** stambenih zgrada.* (Vjesnik, 1. 8. 2000.)

Pravilno bi bilo: *Kad sam ga već gotovo dostigao, lopov mi je ipak uspio pobjeći, izgubivši se među obližnjim garažama, **pod** stambenim zgradama.*

Prijedlozi *ispod* i *pod* istoznačni su kada označuju konkretnu prostornost. Međutim, u apstraktnim prostornim vezama raspodjelu je vrlo teško utvrditi, a autori *Savjetnika* ističu sljedeće ustaljene, frazeologizirane sveze:

1. *biti pod sumnjom*, ali *biti ispod dostojanstva*.
2. *biti ispod svake kritike (biti loš, nekvalitetan)*, ali *biti pod budnim okom (biti promatran, kontroliran)* (Barić i dr., 1999: 181).

Ispred

Prijedlog *ispred* također označuje prostorne odnose te ga je pogrešno upotrebljavati u vremenskom značenju. Primjer koji slijedi potvrđuje isprepletanje mjesnoga i vremenskog značenja izraza *uime* + genitiv, ali u jeziku 19. stoljeća:

14. *Ali ona naglo zginu,*
*Kao svjetlo **ispred** noći;* (1898, Kranjcevic_Izabrane_pjesme)

Kada je riječ o apstraktnim prostornim odnosima, *Savjetnik* navodi kako je česta nepravilna uporaba prijedloga *ispred* u značenju *uime*, ali primjeri to ne potvrđuju.

Iz

I D. Raguž i autori *Hrvatskog jezičnog savjetnika* govore o višeznačnosti prijedloga *iz*:

„Znači i građu i sastav (iz čelika, iz željeza i sl.), ali je pogrešna uporaba prijedloga kada se želi naglasiti građu, tvar od koje je što sačinjeno“ (Barić i dr., 1999: 181).

Suvremena hrvatska norma u tom značenju propisuje prijedlog *od*:

15. *Brodovi koji su sudjelovali u bitci bili su, naravno, izrađeni **iz drveta**.* (Vjesnik, 22.9. 2005.), umjesto: *Brodovi koji su sudjelovali u bitci bili su, naravno, izrađeni **od drveta**.*

D. Raguž (1997: 124) navodi i uzrok kao značenje prijedloga *iz*, ali samo uz riječi s pozitivnim značenjem (*iz ljubavi, iz poštovanja*). Uz riječi koje znače nešto negativno jezična norma propisuje prijedlog *zbog*:

16. *Javio se za svjedoka **iz straha**.* (Vjesnik, 4. 8. 2000.) umjesto: *Javio se za svjedoka **zbog straha**.*

Savjetnik (Barić i dr., 1999: 181) također navodi kako se sintagma kakva je *profesor iz matematike* treba izbjegavati iako je česta u razgovornom jeziku:

17. *Riječ je tu, prije trideset i pet godina, često izgovarao moj **profesor iz filozofije**, a on ju je izgovarao u množini.* (Vjesnik, 19. 5. 2001.), umjesto: *Riječ je tu, prije trideset i pet godina, često izgovarao moj **profesor filozofije**, a on ju je izgovarao u množini.*

Svi su primjeri iz suvremenog jezika te potvrđuju odstupanja od norme u uporabi prijedloga *iz*.

Iza

Osnovno je značenje prijedloga *iza* prostorno, ali on ponekad ima prostorno-vremensko značenje:

18. *A godini koju smo ostavili **iza** sebe, za Crkvu je otvorio upravo tragični presedan.* (Glas koncila, 2005.)

Međutim, pogrešna je uporaba prijedloga *iza* u vremenskom značenju, iako se potvrđuje u suvremenoj novinskoj građi, kao i u prijevodima književnih djela iz 19. stoljeća:

19. *A sad kada je dana već dio prošao veći,
Što ga ostaje još, **iza posla** svršenog sretno
Sad okrijep'te se, ljudi i znajte, boj je blizu!* (1896, Eneida)

20. *Britney Spears prodala je više od 28 milijuna ploča u svijetu od svojih početaka 1999. godine s albumom Baby one more time, **iza kojeg** je uslijedio Oops... I did it again.*

Pravilno bi bilo: *Britney Spears prodala je više od 28 milijuna ploča u svijetu od svojih početaka 1999. godine s albumom Baby one more time, **poslije kojeg** je uslijedio Oops... I did it again.* (Vjesnik, 2. 12. 2000.)

U razgovornom je jeziku česta i uporaba prijedloga *iza* uz konkretnu oznaku vremena, a u *Savjetniku* (Barić i dr., 1999: 182) se ističe kako takve izraze je treba izbjegavati. Primjer iz novinske građe potvrđuje uporabu:

21. *Pojačano pritjecanje građana na Kaptol, saznajemo od vozača Rujevčana, bilo je u prijedpodnevnim satima, i to oko 10 sati te u poslijepodnevnim, **iza 14 sati**.* (Vjesnik, 2. 11. 2000.)

Pravilno bi bilo: *Pojačano pritjecanje građana na Kaptol, saznajemo od vozača Rujevčana, bilo je u prijedpodnevnim satima, i to oko 10 sati te u poslijepodnevnim, **poslije 14 sati**.*

Kod

Uz konkretne prostorne odnose prijedlog *kod* može imati i apstraktno prostorno, tj. dopusno ili suprotno značenje:

22. *Kakva je, na primjer, tragikomedija da mi Talijanima prodajemo pizzu, Austrijancima »bečke šnicle«, Mađarima paprikaš... **kod toliko hrvatskih kulinarskih originala** iz našega bogatoga nasljedstva i tradicije?! (Vjesnik, 5. 11. 2001.)*

Jezična norma u značenju pripadnosti preporučuje zamjenu prijedlogom *u*. Raguž (1997.) navodi kako su danas dopuštena oba prijedložna izraza, ali primjeri potvrđuju češću uporabu prijedloga *kod* s genitivom:

23. *Glazba je prouzrokovala iznenađujuće promjene **kod zatvorenika** i u njihovu ponašanju.* (Glas koncila, 2002.), umjesto: *Glazba je prouzrokovala iznenađujuće promjene **u zatvorenika** i u njihovu ponašanju.*

Prijedlog *kod* znači i okolnost: *kod biranja zastupnika; kod ručka; kod popunjavanja obrasca.* Jezična norma preporučuje zamjenu prijedlogom *pri* (s lokativom) ili prijedložnim izrazom *za vrijeme* (iza kojeg dolazi genitiv) te vremenskom rečenicom (npr. *Kad se biraju zastupnici...*) Iako norma preporučuje zamjenu, potvrđuje se podjednaka uporaba obaju ustrojstava:

24. *Arlović smatra da su u HSLS-u opet izašli na vidjelo sukobi koji su bili očiti **kod pripreme stranačkog sabora u veljači.*** (Vjesnik, 1. 7. 2002.), umjesto: *Arlović smatra da su u HSLS-u opet izašli na vidjelo sukobi koji su bili očiti **za vrijeme** stranačkog sabora u veljači.*

D. Raguž i autori Savjetnika slažu se u tome da je u značenju istovremenosti uz apstraktne imenice bolje upotrebljavati prijedloge *pri* ili *u* s lokativom, ali primjeri pokazuju suprotno:

25. *Poznavanje zvjezdanog neba smatramo prvim poslom **kod učenja** astronomije.* (Vjesnik, 2. 12. 2002.), umjesto: *Poznavanje zvjezdanog neba smatramo prvim poslom **pri učenju/u učenju** astronomije.*

Iako suvremena hrvatska norma preporučuje zamjenu prijedloga *kod* drugim prijedlozima u značenju pripadanja, okolnosti te istovremenosti uz apstraktne imenice, velik je broj primjera u kojima ne dolazi do takve zamjene. Stoga se može reći da se prijedlog *kod* često rabi suprotno savjetima jezikoslovaca.

Krajem

Prijedlog je *krajem* jedan od rijetkih hrvatskih prijedloga koji se ne upotrebljava u prostornom značenju, npr. (*krajem zime/dana*) (Barić i dr., 1999: 183). Međutim, u građi se, iako rijetko, mogu pronaći takvi primjeri:

26. **Krajem puta**, u predjelu Konjević Polja i Kravica, nalazile su se grupe ljudi koji su držali ruke na potiljku. (Vjesnik, 9. 7. 2005.), umjesto: **Na kraju puta**, u predjelu Konjević Polja i Kravica, nalazile su se grupe ljudi koji su držali ruke na potiljku.

27. Opazi da **krajem puta**, pognute glave ide nekakav nizak čovjek, kao da se krade za njim. (1950, Kaleb_Ponizene_ulice)

Nakon

D. Raguž ističe:

„Prijedlog *nakon* pokazuje da nešto slijedi kao nastavak ili u produžetku, odmah po isteku nekog vremena ili događaja (suprotno *pred, prije, uoči*): *nakon mnogo vremena; nakon sjednice; nakon dugoga razmišljanja; nakon zanimljive rasprave*.“ (Raguž, 1997: 127)

Pritom se ne slaže s preporukom jezične norme o potrebi zamjene prijedloga *poslije* prijedlogom *nakon* u svim slučajevima govoreći da prijedlog *nakon* dolazi uz imenice koje znače trajanje bez jasne stalne granice, kraja, ali obično ne dolazi uz imenice koje znače odijeljene vremenske dijelove, npr. *sate, dane* ... Prema tomu, ne treba reći npr. *nakon tri sata/nakon Božića/nakon nedjelje* itd.. Uz imenice toga značenja treba upotrijebiti *poslije* ili (rjeđe) *iza*.

Primjeri potvrđuju uporabu prijedloga *nakon* suprotno Raguževoj napomeni:

28. *Ta je pregovaračka runda, međutim, kako saznaje Vjesnik, odgođena za vrijeme nakon Uskrsa, vjerojatno za 23. travnja.* (Vjesnik, 4. 4. 2001.), umjesto: *Ta je pregovaračka runda, međutim, kako saznaje Vjesnik, odgođena za vrijeme poslije/iza Uskrsa, vjerojatno za 23. travnja.*

29. *Moji su nas roditelji uspjeli pronaći tek **nakon ponoći**, što je bio znak za polazak kući.* (2004, Tomas_Guslac)

Naokolo

Riječ *naokolo* uobičajeno je svrstavati među priloge i u svijesti govornika gotovo se i ne pojavljuje kao prijedlog. Kako znatno češće ima ulogu priloga (pr. *Šetao je naokolo*), autori *Hrvatskog jezičnog savjetnika* ističu da ga u prijedložnoj ulozi ne treba rabiti, nego ga treba zamijeniti prijedlogom *oko* za označavanje prostornih odnosa (*Šetao je oko zgrade*). (Barić i dr., 1999: 186) Primjeri potvrđuju navedeno; u Riznici je pronađen samo jedan primjer uporabe prijedloga *naokolo* u značenju prostornih odnosa:

30. *Iz Pule je proslijeđen Vladi Republike Hrvatske inicijalni prijedlog američke kompanije Disneyland Work Disneyland sa Floride koja je spremna na otoku Veliki Brijun, a možda i na susjednim otočićima i akvatoriju podići pravi svijet iz mašte, možda i atraktivniji od dosadašnjih podignutih **naokolo globusa**.* (Vjesnik, 1. 7. 2000.)

Nasred

Prijedlogom *nasred* također se označuju prostorni odnosi. Iako je bliskoznačan s prijedlogom *usred*, *Savjetnik* upozorava kako ga nije dobro upotrebljavati u vremenskom značenju. Riznica potvrđuje provođenje norme u suvremenom jeziku, odnosno uporabu prijedloga *nasred* samo u prostornom značenju. Primjer uporabe u vremenskom značenju pronađen je u jeziku prve polovice 20. stoljeća, dok suvremenih potvrda nema:

31. *Podigle se pa izvele mlade svoje na najtanje bukovo hvoje, da gledaju u njima, tko to onako slatko hrusta **nasred noći** i na mjesečini.* (1916, Brlic_Price)

Od

Prijedlog *od* jedan je od češćih genitivnih prijedloga i pojavljuje se u pasivnim rečenicama izričući vršitelja svjesne radnje, dok u takvim primjerima jezična norma zahtijeva aktivnu rečenicu.

D. Raguž navodi kako su takve veze rijetke ili stilski obilježene, međutim, primjeri pokazuju suprotno:

32. *Ako je ovo zemlja zajamčenih prava, onda bi jedan ministar koji daje ovako ksenofobične, rasističke i ograničene izjave bio **pozvan od** strane predsjednika države da podnese ostavku.* (Vjesnik, 14. 8. 2000.), umjesto: *Ako je ovo zemlja zajamčenih prava, onda bi jednog ministara koji daje ovako ksenofobične, rasističke i ograničene izjave **pozvao** predsjednik države da podnese ostavku.*

Okolo

Prijedlog *okolo* znači isto što i prijedlog *oko*, ali samo u prostornom smislu (*ići okolo stabla/zgrade*). Iako zastario kao prijedlog, prilog istog lika u uobičajenoj je uporabi (*Bili smo okolo kuće.*). U potkorpusu tiskovina postoji samo jedan primjer uporabe prijedloga *okolo*:

33. *Stanujem u neposrednoj blizini tržnice Utrina, te svakodnevno istu obilazim, kao i dućane i razne prodavaone po tržnici i **okolo tržnice** Utrine.* (Vjesnik, 31. 7. 2000.)

Onkraj

Prijedlog je *onkraj* stilski obilježen kao arhaičan, a znači položaj s druge strane, iza nečega, ali se rabi rijetko (*onkraj brave*, tj. *u zatvoru*). Prema *Savjetniku*, umjesto njega, bolje je upotrebljavati prijedlog *pokraj*, *kraj*. Prijedlog je *onkraj* potvrđen u jeziku druge polovice 19. stoljeća, a u suvremenom je jeziku sve rjeđe u uporabi što potvrđuje mali broj suvremenih primjera u *Riznici*.

34. *Sve je bilo opojeno nadom u sretnu budućnost **onkraj mora**, onkraj oceana.* (1885, Livadic_Svjetlo)

35. *Naravno, poezija, poput mistike, ima svoju unutarnju logiku, ona dodiruje granice i ide po rubovima, čak zaviruje **onkraj granica**, što u određenom smislu čini i duhovnost.* (Vjesnik, 5. 12. 2004.) umjesto: *Naravno, poezija, poput mistike, ima svoju unutarnju logiku, ona*

*dodiruje granice i ide po rubovima, čak zaviruje **pokraj/kraj granica**, što u određenom smislu čini i duhovnost.*

Poradi

Prijedlog *poradi* upotrebljava se za izricanje namjere (kao i *radi*), ali i uzroka (kao *zbog*). Upotrebljava se rijetko i stilski je obilježen. Potvrđuje se u jeziku prve polovice 19. stoljeća, a rjeđe se pojavljuje u suvremenom jeziku:

36. *Ovjera tih isprava bila mu je, navodno, potrebna zbog prijave u američkom veleposlanstvu **poradi preseljenja** u SAD.* (Vjesnik, 16. 11. 2000.)

37. *Da toga neima, Karlovac bi **poradi srećnog** svog, i za tègovinu veoma probitačnog ležaja u kratko vrème vèrlo se polěpšao i naprědovò.* (1845, Nemcic_Putositnice)

Pored

Prijedlog *pored* znači položaj u blizini čega i odgovara pitanjima *gdje, kamo i kuda*. Jezična norma preporuča zamijeniti ga prijedlogom *pokraj*. Kako primjeri potvrđuju, pojavljuje se i u jeziku književnih djela i u jeziku novina:

38. *Povukao sam ga za ruku i mi smo išli **pored rijeke**.* (1984, Raos_Prosjaci)

39. *Naime, računa se da su šume, **pored mora**, naše najvrednije prirodno bogatstvo koje nije na pravi način iskorišten.* (Vjesnik, 7. 2. 2000.), umjesto: *Naime, računa se da su šume, **pokraj mora**, naše najvrednije prirodno bogatstvo koje nije na pravi način iskorišteno.*

Pored se upotrebljava i pri izricanju izuzimanja, te je tada uz genitiv pokazne zamjenice *to*, ali jezična norma zahtijeva zamjenu prijedlozima *osim, uz* (s akuzativom). (Raguž, 1997:130) Da se *pored* uistinu rabi u novinskom jeziku, potvrđuju primjeri:

40. *Nerijetko se dogodi, da i **pored toga** što na vozilu imaju oznake o kurirskoj službi, vozači moraju platiti kaznu za nepropisno parkiranje, iako se nigdje ne zadržavaju dulje od tri minute.* (Vjesnik, 2. 3. 2006.), umjesto: *Nerijetko se dogodi, da i **osim toga/uz to** što na vozilu imaju oznake o kurirskoj službi, vozači moraju platiti kaznu za nepropisno parkiranje, iako se nigdje ne zadržavaju dulje od tri minute.*

U značenju suprotnosti jezična norma zahtijeva zamjenu prijedlozima *uz* (s akuzativom) i *unatoč* (s dativom):

41. *I **pored svih** poduzetih mjera protupožarne zaštite, štete od požara su goleme* (Vjesnik, 11. 8. 2000.).

Ispravno bi bilo: *I **unatoč svim** poduzetim mjerama protupožarne zaštite, štete od požara su goleme.*

Od navedenih primjera kršenja norme jedan je iz jezika druge polovice 20. stoljeća. Ostali su primjeri iz suvremenog jezika, što pokazuje velika odstupanja od norme kada je riječ o uporabi prijedloga *pored*.

Povodom

D. Raguž smatra da prijedlog *povodom* treba zamijeniti prijedložnim izrazom *u povodu* ili *prigodom*. (Raguž, 1997: 130) Međutim, građa u Riznici potvrđuje brojne suvremene potvrde uporabe prijedloga *povodom*, češće nego prijedložnoga izraza *u povodu*:

42. ***Povodom obilježavanja** Dana planete Zemlje u likovnoj radionici izrađivat će se ekološki plakat, a održat će se i ekološki igrokaz *Spasimo dobro drvo** (Vjesnik, 12. 4. 2000.) umjesto: ***U povodu obilježavanja** Dana planete Zemlje u likovnoj radionici izrađivat će se ekološki plakat, a održat će se i ekološki igrokaz »Spasimo dobro drvo«.*

43. **Povodom božićnih i novogodišnjih blagdana u organizaciji grada i županije u četvrtak 23. prosinca u gradskoj vijećnici održano je primanje za predstavnike javnog, političkog, kulturnog i gospodarskog života Šibensko-kninske županije i grada Šibenika.** (Glas koncila, 2005.)

Kako je riječ o poprijedloženju instrumentala imenice, a primjeri su takvih poprijedloženja u suvremenom hrvatskom jeziku vrlo česti, može se zaključiti da Ragužev prijedlog zamjene nije prihvaćen. Protiv uporabe tzv. okamenjenih instrumentala govorili su još hrvatski vukovci krajem 19. i početkom 20. stoljeća, osobito ih je u svome Dodatku stilistici kao dijelu *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, objelodanjene 1899. godine, te u *Jezičnom savjetniku*, iz 1924. godine, protjerivao Tomo Maretić.

Radi

Iako prijedlog *radi* znači cilj, namjeru (*Sastat će se s njim radi dogovora...*), često se krivo upotrebljava i za značenje uzroka, za koji služi prijedlog *zbog*, o čemu govore i autori *Savjetnika*:

44. *Akcija Hrvatske gospodarske komore (HGK) Kupujmo hrvatsko započela je 1997. zbog upoznavanja tvrtki sa znakovima Izvorno hrvatsko i Hrvatska kvaliteta.* (Vjesnik, 20. 6. 2005.). Ispravno bi bilo: *Akcija Hrvatske gospodarske komore (HGK) Kupujmo hrvatsko započela je 1997. radi upoznavanja tvrtki sa znakovima Izvorno hrvatsko i Hrvatska kvaliteta.*

Međutim, *Savjetnik* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kaže kako ponekad nije posve jasno koji od tih prijedloga treba upotrijebiti pa se u primjeru *Zatvoreno zbog/radi preuređenja*, može razumjeti da je trgovina zatvorena s namjerom preuređenja, a može se reći da je preuređenje uzrok tomu što je trgovina zatvorena. U takvim slučajevima bolje je upotrijebiti uzročni prijedlog *zbog* jer namjera uvijek uključuje i uzrok, a uzrok ne uključuje obvezatno i namjeru. Potvrđen je samo jedan primjer uporabe prijedloga *radi* u značenju uzroka i namjere, i to u potkorpusu tiskovina, što znači da se uglavnom upotrebljava prijedlog *zbog* za izricanje namjere i uzroka:

45. *Staro kazalište je zatvoreno **radi cjelovite obnove**.* (Vjesnik, 12. 12. 2006.)

S(a)

Prijedlog *s(a)* uz genitiv označuje konkretan prostor i prostor u apstraktnom i prenesenom značenju, a rijetko znači i uzrok. Uz primjer iz prve polovice 20. stoljeća, suvremeni primjeri pokazuju da se prijedlog *s(a)* i danas upotrebljava u značenju uzroka, ali je stilski obilježen:

46. *I to **s mnogo razloga**, jer jedva da bi prošao i jedan tjedan, a da Times ne donese vijest kako je neko malo njuškalo što prisluškuje – obično bi se upotrijebila fraza "dijete heroj" – čulo kakvu kompromitantnu primjedbu i prijavilo vlastite roditelje Misaonoj policiji.* (1949, Orwell_1984)

47. *Još se o tome ne čuje javno pitanje, ali se može **s mnogo razloga** reći da je najveći dio odgovornosti na leđima političara i nosilaca državne vlasti u proteklih deset godina* (Vjesnik, 14. 4. 2004.)

48. *Nakon javnih potvora predsjednika HND-a Dragutina Lučića u jeku predizborne kampanje tražio sam, **s razloga osobne časti**, od Državnog ureda za reviziju da hitno obavi pregled Hinina poslovanja i objavi nalaz.* (Vjesnik, 15. 1. 2000.)

Spram

Prijedlog *spram* oblična je inačica prijedloga *prema* i znači, kao i prijedlog *prema*, odnos ili usporedbu, ali se rjeđe upotrebljava. Iako se smatra da je taj prijedlog rijetko u uporabi, u građi se Riznice nalazi mnoštvo primjera, iz jezika 19. stoljeća, ali i iz suvremenoga hrvatskog jezika:

49. *Treća je okrenuta **spram** odnosa između sudaca.* (Vjesnik, 6. 4. 2003.)

50. *Ti otrcani tmurni ostaci davno minulog vremena izazivali su u njemu odurnost **spram** ljudske sudbe.* (1887, Gjalski_Janko)

Tokom

Iako se u suvremenom hrvatskom jeziku upotrebljava prijedlog *tijekom*, D. Raguž sukladnim normi smatra prijedlog *tokom* govoreći da *tokom* znači da se nešto odvija, zbiva u okviru onoga što je u genitivu: *tokom rata*; *tokom rujna*; *tokom godine*. No, i ovdje savjetuje da je takve genitivne veze bolje zamijeniti izrazima *u toku rata*, *u toku rujna*, *u toku godine*, a nepotrebno je to mijenjati u *tijekom rata*, *tijekom rujna*, *tijekom godine*, kako se radi u posljednjih nekoliko godina. Autori *Savjetnika* ističu suprotno, da norma zahtjeva uporabu prijedloga *tijekom*. I ovdje se mogu pronaći brojna odstupanja od norme, kako u jeziku druge polovice 19. stoljeća, tako i u suvremenom jeziku:

51. *Zaman nastojaše Ivica **tokom** daljnje mise da opet ugleda njezino lišće.* (1888, Kovacic_U_registraturi)

52. *Popis svjedoka time nije zaključen, jer će Povjerenstvo, ovisno o novim dokazima koji će se pojaviti **tokom** istrage, povećati broj svjedoka.* (Vjesnik, 1. 4. 2000.)

U

Prijedlogom se *u* s genitivom izriče pripadnost; u *Praktičnoj se hrvatskoj gramatici* ističe da znači položaj u vlasništvu ili u području nekoga. Kao primjere D. Raguž izdvaja: *U njih nema smokava.*, *Što ima novo u tebe?*, *U njega velika glava!*, *U njih ima svašta.*, *U djece se to lako liječi.*

Takvi su izrazi s prijedlogom *u* uz genitiv sve rjeđi, osobito u urbanim sredinama i postaju obilježje starinskog izraza ili regionalne upotrebe i ustupaju mjesto vezama s prijedlogom *kod*. Takvi se primjeri ipak pojavljuju, a u nekih književnika, primjerice Ivana Aralice, predstavljaju obilježje stila:

53. *Gledao sam joj slabašnu ruku punu žila i tetiva kakve se viđaju **u žena** neposredno poslije poroda.* (1979, Aralica_Psi)

54. *Uskoro djelatnici Centra planiraju ostvariti bolju suradnju sa školama i vrtićima kako bi se govorni problemi **u djece** na vrijeme i uočili i riješili.* (Vjesnik, 7. 8. 2000.) umjesto: *Uskoro djelatnici Centra planiraju ostvariti bolju suradnju sa školama i vrtićima kako bi se govorni problemi **kod djece** na vrijeme i uočili i riješili.*

Uslijed

Prijedlog *uslijed* znači uzrok, ali D. Raguž u tom značenju preporučuje prijedlog *zbog* (zbog prehlade/nedolaska/bolesti)“ (Raguž, 1997: 135):

55. *Voljeni Bože, kakvo čudo, te se nije **uslijed** onolike **buke**, lupe, kliktanja i pljeska nad nama srušio krov goleme kazališne zgrade!* (1900, Emin_Pusto)

56. *Osoba s težim duševnim smetnjama koja **uslijed** svoje duševne **smetnje** ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti život ili zdravlje ili sigurnost, odnosno život ili zdravlje ili sigurnost drugih osoba može se smjestiti u psihijatrijsku ustanovu bez svog pristanka.* (Vjesnik, 2. 9. 2002.), umjesto: *Osoba s težim duševnim smetnjama koja **zbog** svoje duševne **smetnje** ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti život ili zdravlje ili sigurnost, odnosno život ili zdravlje ili sigurnost drugih osoba može se smjestiti u psihijatrijsku ustanovu bez svog pristanka.*

57. *U njega su uključene, rekla je Bilopavlović, slijepe osobe koje se uče samostalnome životu bilo da su slijepe od rođenja ili **uslijed bolesti** ili nesreće.* (Vjesnik, 17. 4. 2000.), umjesto: *U njega su uključene, rekla je Bilopavlović, slijepe osobe koje se uče samostalnome životu bilo da su slijepe od rođenja ili **zbog bolesti** ili nesreće.*

Velik broj pronađenih primjera pokazuje kako je prijedlg *uslijed* u značenju uzroka vrlo prisutan u suvremenom jeziku, dok primjer s kraja 19. i početka 20. stoljeća potvrđuje i prijašnju uporabu tog prijedloga u uzročnom značenju.

Van

Van je po vrsti riječi prilog koji odgovara na pitanje *kamo?*. Međutim, u razgovornom se jeziku, a nerijetko i u jeziku medija, nepravilno upotrebljava u prijedložnoj ulozi. Potvrđuju to sljedeći primjeri:

58. *Nedavno je najavila da će dozvoliti i inspekciju svojih tajnih arsenala, stavljenih **van uporabe**.* (Vjesnik, 3. 6. 2000.)

59. *Moja posvojeno djeca – Isabella, stara devet godina i sedmogodišnji Connor- odrastat će **van Amerike** i to najvjerojatnije u Australiji, domovini njihove majke Nicole Kidman.* (Vjesnik, 4. 7. 2002.)

5.2. Dativ s prijedlozima

K(a)

Prijedlog *k(a)* ima dva oblika istoga značenja, s naveskom i bez njega. Kada imenica iza prijedloga počinje suglasnicima *k, g, h* te skupinom *ps*, prijedlogu se *k* dodaje na kraju samoglasnik *a*: *ka kući, ka gradu, ka hrastu*. Međutim, samoglasnik se u suvremenom jeziku nepravilno dodaje i ispred drugih suglasnika:

60. *Naime, došlo je do promjene od toga da gospodarski novinari više nisu shvaćani kao neprijatelji gospodarstva i postupno se krenulo **ka stvaranju** bilateralnog partnerskog odnosa.* (Vjesnik, 4. 3. 2000.)

Prijedlog *k(a)* najčešće označava smjer i kretanje do cilja, no može se izostaviti bez posljedica za razumijevanje: *Idem (k) ocu.; Pošao je (k) zidu.; Sagnu glavu (k) zemlji.*“ (Raguž, 1997: 138) U razgovornom se jeziku *k* često zamjenjuje prijedlogom *kod*, a takva je zamjena uz glagole kretanja nenormativna, iako je iznimno proširena u jeziku:

61. *Nije, znam da to moram odraditi, u četvrtak idem **kod predsjednika** države Stjepana Mesića.*
(Vjesnik, 25. 7. 2001.), umjesto: *Nije, znam da to moram odraditi, u četvrtak idem **k** **predsjedniku** države Stjepanu Mesiću.*

Nadomak

Prema jezičnoj normi prijedlog *nadomak* dolazi s dativom, no sve se više veže s genitivom, pogotovo kada nije riječ o kretanju nego o položaju, mirovanju:

62. *Svi žele, kad se razbole, prvoklasnu medicinsku uslugu, prvoklasne liječnike u prvoklasnoj klinici, **nadomak kuće.*** (Vjesnik, 30. 6. 2003.), umjesto: *Svi žele, kad se razbole, prvoklasnu medicinsku uslugu, prvoklasne liječnike u prvoklasnoj klinici, **nadomak kući.***

Iako norma nalaže vezu s dativom, primjeri u Riznici pokazuju znatno češću uporabu s genitivom.

Nasuprot

Prijedlog *nasuprot* znači suprotan položaj i često se slaže s genitivom, iako ga jezična norma propisuje izričito uz dativ. Savjetnik se slaže s Ragužem (1997.) da nije pravilno prijedlog *nasuprot* upotrebljavat uz genitiv. „*Nasuprot* je dativni prijedlog koji označuje da se tko ili što nalazi ili kreće na suprotnoj strani“ (Barić i dr., 1999: 186). Primjeri koji se navode potvrda su genitivne uporabe prijedloga *nasuprot* u suvremenom jeziku i jeziku prve polovice 20. stoljeća.

63. *Policija je u utorak pokrenula istragu nakon što je **nasuprot kuće** hollywoodske glumice Nicole Kidman u Sydneyju pronađena oprema za prisluškivanje.* (Vjesnik, 26. 1. 2005.)
umjesto: *Policija je u utorak pokrenula istragu nakon što je **nasuprot kući** hollywoodske glumice Nicole Kidman u Sydneyju pronađena oprema za prisluškivanje.*

64. *Postavili su se nasuprot bjegunaca.* (1936, Kovacic_Dani_gnjeva)

Unatoč

"Unatoč je dativni prijedlog koji označuje da se što zbiva iako su okolnosti nepovoljne ili da se što ne zbiva iako su okolnosti povoljne i nije ga pravilno upotrebljavati s genitivom." (Barić i dr., 1999: 194). Oko toga složili su se i D. Raguž (1997.) i autori *Savjetnika*. U jeziku 19. stoljeća ti su se prijedlozi redovitije upotrebljavali uz dativ, ali se odstupanja nalaze već u jeziku Kavera Šandora Gjalskog:

65. *Unatoč svojih mnogih godina — nije joj mnogo do sedamdeset falilo — starica se držala ravno i hitro se gibala.* (1886, Gjalski_Pod_starimi)

U primjerima iz suvremenoga jezika pogrešna je uporaba tog prijedloga s genitivom, a često se rabe u značenju suprotnosti:

66. *Rekao je da u Hrvatskoj imamo uvjete za proizvodnju sjemenskog krumpira, a unatoč toga uvozimo dvije trećine potreba.* (Vjesnik, 25. 1. 2000.), umjesto: *Rekao je da u Hrvatskoj imamo uvjete za proizvodnju sjemenskog krumpira, a unatoč tome uvozimo dvije trećine potreba.*

Usprkos

D. Raguž (1997.) prijedlog *usprkos* uvršta u prijedloge koji se slažu s genitivom iako ga jezična norma propisuje uz dativ, a znači suprotnost, protivljenje. S tim se slaže i *Savjetnik* (*usprkos prehlade* treba zamijeniti s *usprkos prehladi*):

67. *Nalazim u svojim knjigama, da još niste platili najamninu za posudjeni glasovir kroz tri mjeseca usprkos našeg pismenoga ugovora, da ćete najamninu plaćati svaki mjesec unaprijed...* (1901, Novak_Dva)

68. *Usprkos toga život nam govori nešto sasvim drugo* (Vjesnik, 21. 12. 2000.), umjesto:
Usprkos tomu život nam govori nešto sasvim drugo.

Treba naglasiti da je u uspoređenoj građi zabilježen veći broj primjera prijedloga *usprkos* s dativom.

5.3. Akuzativ s prijedlozima

Kroz(a)

Temeljno je značenje prijedloga *kroz(a)* prostorno. Pogrešno je koristiti taj prijedlog u značenju vremenskoga roka. Jezična norma traži zamjenu prijedlogom *za* koji također dolazi s akuzativom:

69. *Pozivam vas stoga, da **kroz tri sata** ostavite vi i vaša trupa Travnik, a kroz dvadeset i četiri sata teritorij Bosne i Hercegovine, inače ćete biti uhapšeni.* (1940, Begovic_Giga)

70. *Predsjednica Sindikata zaposlenih u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama Hrvatske Anita Car kaže kako se u njezinom sindikatu još ništa ne zna jer će Glavni odbor tek **kroz dva dana** odlučiti hoće li se sudjelovati u najavljenoj sindikalnoj akciji.* (Vjesnik, 18. 1. 2001.), umjesto: *Predsjednica Sindikata zaposlenih u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama Hrvatske Anita Car kaže kako se u njezinom sindikatu još ništa ne zna jer će Glavni odbor tek **za dva dana** odlučiti hoće li se sudjelovati u najavljenoj sindikalnoj akciji.*

U značenju apstraktnog sredstva također ne treba upotrebljavati prijedlog *kroz* nego imenicu u instrumentalu:

71. *Gospodin Jakov Sedlar, po scenariju Ivana Aralice, a narudžbi vlasti, prvi je Europljanin koji je **kroz film** rehabilitirao nacizam* (Vjesnik, 23. 1. 2000.) umjesto: *Gospodin Jakov*

*Sedlar, po scenariju Ivana Aralice, a narudžbi vlasti, prvi je Europljanin koji je **filmom** rehabilitirao nacizam.*

Velik broj primjera pokazuje pogrešnu uporabu prijedloga *kroz* u vremenskog značenju i u značenju apstraktnog sredstva. Norma se u jednakoj mjeri ne poštuje u jeziku prve polovice 20. stoljeća i u suvremenom hrvatskom jeziku.

Mimo

T. Maretić umjesto genitivne rekcije prijedloga *mimo*, kakva je bila u 19. stoljeću, propisivao je akuzativnu. D. Raguž ističe da se s akuzativom *mimo* upotrebljava u značenju kretanja (*Prolazi mimo nju kako mimo tursko groblje.*), načina (*Radio je mimo ostali svijet.*) i kao atribut, što je vrlo rijetko (*On je mimo ostale ljude.*) (Raguž, 1997: 145). Međutim, primjeri akuzativne uporabe prijedloga *mimo* nisu pronađeni, što potvrđuje poštivanje norme zagrebačke filološke škole, tj. pravila koja su vrijedila prije Maretića..

Na

Prijedlog *na* s akuzativom znači cilj pokreta, kretanja (*Stavi to na stol., Popni se na krov., Idem na koncert., Idem na poštu/fakultet.*). D. Raguž kaže kako se u primjeru *na poštu, na fakultet* značenje imenice shvaća institucijski, a ne prostorno. Kada se shvaća kao prostor, onda se upotrebljava prijedlog *u*, koji tada ima značenje ulaska (*radi na školi > radi u školi*). „Ista situacija susreće se i u razgovornome jeziku (*ići na banku > ići u banku*) gdje se banka razumijeva samo kao institucija, ali to jezična norma isključuje.“ (Zbirka jezičnih savjeta, <http://savjetnik.ihjj.hr/savjet.php?id=218>) Uporaba prijedloga *na* uz nazive ustanova česta je, iako se smatra obilježjem razgovornoga jezika, a prednost treba dati prijedlogu *u*:

72. *Nakon desetak dana otišao sam **na Poštu II** u Branimirovoj, Zagreb, gdje sam preporuku uredno i predao i gdje mi je službenik na informacijama rekao da čekam do desetog dana od datuma upućivanja preporuke da bi se mogla uputiti Potražnica.* (Vjesnik, 11. 7. 2000.)
umjesto: *Nakon desetak dana otišao sam **u Poštu II** u Branimirovoj, Zagreb, gdje sam*

preporuku uredno i predao i gdje mi je službenik na informacijama rekao da čekam do desetog dana od datuma upućivanja preporuke da bi se mogla uputiti Potražnica.

73. *Mjeseca travnja dobi Vrančić nalog od kralja, da kao njegov namjestnik ide u Prešovu i da drži tamo namjestnički sud, pošto se je plemstvo već na posljednjem saboru tužilo, da mu je iz gornjougarskih strana predaleko ići **na sud** u Požun.*(1886, Sakcinski_Glasoviti_Hrvati)

Kada je riječ o uporabi prijedloga *na*, može se reći da se jezik 19. stoljeća znatnije razlikuje od suvremene norme, ali i suvremeni primjeri pokazuju mnogobrojna odstupanja od norme.

Po

Prijedlog *po* s akuzativom pokazuje namjenu (*loše po tebe, opasno po život*) (Raguž, 1997: 150), no prema normativnim pravilima prijedlog *po* treba zamijeniti prijedlogom *za*. D. Raguž smatra da se ne mora nužno zamijeniti; kada je riječ o šteti, nepovoljnome, kaže da je *po* sasvim pravilno koristiti, a kad je riječ o koristi, onda prijedlog *po* treba zamijeniti prijedlogom *za* (*Bit će bolje po te. > Bit će bolje za te.*) (Raguž, 1997: 150):

74. *A ja ću odavde poći u tvrdu osvjedočenju, da je **sreća po nas**, po Tursku, što smo vas se riješili...* (1897, Aziz_Bez_Svrhe)

75. *Naglasila je kako se mnogo loših stvari događa uz poruke da- što manje znamo, to je **bolje po nas**.* (Vjesnik, 10. 12. 2005.) umjesto: *Naglasila je kako se mnogo loših stvari događa uz poruke da- što manje znamo, to je **bolje za nas**.*

Savjetnik navodi da se prijedlog *po* pogrešno upotrebljava kao zamjena za druge prijedloge i prijedložne sveze kao što su *o*, *u* pogledu, *kad*, *za*, *protiv*, *na temelju*. Hrvatski jezik je iz ruskog preuzeo uporabu prijedloga *po* s lokativom umjesto prijedloga *o* s lokativom, pa je pogrešno reći: *Raspravljati po prvoj točki dnevnog reda*, a pravilno: *Raspravljati o prvoj točki dnevnog reda*. (Zbirka jezičnih savjeta, <http://savjetnik.ihj.hr/savjet.php?id=259>)

U jeziku s kraja 19. stoljeća i u suvremenom hrvatskom jeziku nedosljedna je zamjena prijedloga *po* prijedlogom *za* kada to norma propisuje. Primjeri pokazuju uporabu i izraza *po* + lokativ u slučajevima kada norma propisuje prijedlog *o*:

76. *Sigurno se nešto može učiniti po tom pitanju.* (Vjesnik, 4. 5. 2000.) umjesto: *Sigurno se nešto može učiniti o tom pitanju.*

Za

Prijedlog *za* u standardnom je jeziku dopušteno upotrebljavati samo kada znači smjer, pravac kretanja prema naseljenom mjestu i u zemlje, obično udaljenije (*ići za Osijek, ići za Istru, vlak za Vinkovce*) (Raguž, 1997: 146), a kada znači cilj dolaska, onda treba koristiti prijedlog *u*, rjeđe prijedlog *na* (*Idem za poštu. > Idem na poštu/ u poštu.*) (Raguž, 1997: 146). Primjeri ne potvrđuju nenormativnu uporabu prijedloga *za*.

5.4. Lokativ s prijedlozima

Na

Prijedlog je *na* jedan od gramatikaliziranih prijedloga čije se značenje ispraznilo. Zbog toga se često u istim prijedložnim izrazima istodobno može upotrijebiti *u* i *na*; govornik ne osjeća što je pravilno. Tako kod naziva gradskih naselja *Savjetnik* nalaže kako prednost treba dati prijedlogu *u*, a građa potvrđuje *na*:

77. *Treći obračun dogodio se između dvojice 20-godišnjaka oko 20.45 sati ispred kafića Johnny B. Goode na Sigetu.* (Vjesnik, 27. 6. 2005.), umjesto: *Treći obračun dogodio se između dvojice 20-godišnjaka oko 20.45 sati ispred kafića Johnny B. Goode u Sigetu.*

D. Raguž (1997.) kaže da ponekad prijedložni izraz s prijedlogom *na* nije uobičajen u standardnom jeziku, nego samo u razgovornom (*raditi na banci, raditi na školi*):

78. *Osposobljivanje stručnih suradnika Dobro osposobljeni stručni suradnici mogu pružati učiteljima znatnu podršku u radu **na školi**.* (2006, Puskar_Osnovno_skolstvo)

79. *Je li izvanškolskih aktivnosti bilo i u naše vrijeme i jesu li naši »starci« bili loši roditelji zato što nas nisu razvažali, što smo ih se ponekad bojali i što nismo mislili da kad god žele, mogu otići **na banku** i uzeti koliko nam treba.* (Vjesnik, 23. 6. 2007.), umjesto: *Je li izvanškolskih aktivnosti bilo i u naše vrijeme i jesu li naši »starci« bili loši roditelji zato što nas nisu razvažali, što smo ih se ponekad bojali i što nismo mislili da kad god žele, mogu otići **u banku** i uzeti koliko nam treba.*

Jezična norma prijedlog *na* u prvom primjeru smatra zastarjelim i traži na tom mjestu prijedlog *u* i u značenju prostora i institucije. U drugom se primjeru *banka* razumijeva samo kao institucija, što jezična norma odbacuje.

Također je nepravilna uporaba prijedloga *na* u sitnagmama i frazama, ali takvih je primjera manje nego pravilno upotrijebljenih:

80. *Treba **raspravljati na temu** »donošenja Zakona o istospolnim zajednicama«, ali ne pod hitno i nakon što se riješe mnogo važniji i hitniji problemi od spomenutog.* (Vjesnik, 12. 7. 2003.), umjesto: *Treba **raspravljati o temi** »donošenja Zakona o istospolnim zajednicama«, ali ne pod hitno i nakon što se riješe mnogo važniji i hitniji problemi od spomenutog.*

O

Prijedlog se o najčešće upotrebljava u prijedložnim izrazima uz glagole govorenja (npr. *razgovarati o utakmici*) te uz glagole koji izriču da kakav predmet visi o čemu, npr. *visjeti o koncu*, ili u frazemima, *visjeti o niti*. No, upotrebljava se i u prijedložnim izrazima koji znače vrijeme (približno nekom vremenu označenome imenicom: *o Novoj godini, o Božiću, o ručku*). Raguž ističe da se to približno vrijeme, koje se veže uz poznate događaje ili dane, u suvremenom jeziku češće izražava prijedlogom *oko* s genitivom (*oko Nove godine, oko Božića, oko ručka*) (Raguž, 1997:149). Primjeri potvrđuju prijedlog *o* u vremenskom značenju s tim da su takvi izrazi brojnije u književnm

potkorpusu. U suvremenom jeziku češći su primjeri s prijedlogom *oko* za označavanje približnog vremena:

81. Vidjela sam **o Uskrsu** kako se pred crkvom javno ljube muškarci i ženske te sam se od toga skandalizirala. (1899, NovakV_Stipancici)

82. Tu se okupljala čitava obitelj **o doručku, o ručku, o večeri**. (1957, Desnica_Proljeca)

83. Skupili su oni tako, zahvaljujući priložima Hrvata u dijaspori, vrijedne priloge te pomagali mnogima svake godine **o Božiću**. (Glas koncila, 2005.)

Pri

Prijedlog *pri* jedini je prijedlog koji pripada samo lokativu i znači (sve rjeđe i osobito u ustaljenim izričajima): mjesto u blizini, uz nešto (*Oni su već pri kraju. Bila mu je pri srcu.*) i vrijeme, okolnost (*pri kraju rata, pri polasku, pri objedu, pri mjesečini*). (Raguž, 1997: 151) U takvim se izrazima sve češće umjesto prijedloga *pri* javlja prijedlog *kod* (uz genitiv) ako je riječ o popratnoj okolnosti, bez vremenskog značenja u prvom planu. Ako je riječ o vremenskom značenju u prvom planu, onda dolazi vremenski veznik *kad*, uz posve izmijenjen izraz (*pri razmatranju > kod razmatranja > kad se razmatra*). (Raguž, 1997: 151) U tim slučajevima imaju prednost, s gledišta jezične norme, veze s prijedlogom *pri* ili s veznikom *kad* (ovisno o značenju), a *kod* se izbjegava.

Međutim, primjeri pokazuju nenormativnu uporabu, kako u jeziku druge polovice 19. stoljeća, tako i u suvremenom jeziku, budući da se zamjena prijedloga *kod* prijedlogom *pri* u navedenim značenjima ne provodi dosljedno:

84. **Kod objeda** bijaše fiškal živahan, kakvim ga je rijetko kada tko vidio. (1882, AKovacic_Fiskal)

85. A **kod razmatranja** slučaja Milana Levara, svakako treba osuditi čin i način njegovog ubojstva. (Vjesnik, 12. 1. 2000.), umjesto: A **pri razmatranju** slučaja Milana Levara, svakako treba osuditi čin i način njegovog ubojstva

86. U jurnjavi koja je trajala neko vrijeme mladi motociklist se nije zaustavio ni na znak obaveznog zaustavljanja **kod dolaska** sa sporedne na glavnu cestu, već je samo produžio te udario u automobil koji je vozio I.Z. (30). (Vjesnik, 2. 5. 2007.), umjesto: U jurnjavi koja je trajala neko vrijeme mladi motociklist se nije zaustavio ni na znak obaveznog zaustavljanja **pri dolasku** sa sporedne na glavnu cestu, već je samo produžio te udario u automobil koji je vozio I.Z. (30).

5.5. Instrumental s prijedlozima

Nad(a)

Savjetnik upozorava na pogrešnu uporabu prijedloga *nad* pri izricanju kakve prednosti. Primjeri pokazuju da se u suvremenim novinama griješi:

87. Hrvatska je vojska stekla stratešku prednost **nad protivnikom** i nju će zadržati do kraja mandata snaga UN-a u istočnoj Slavoniji. (Vjesnik, 4. 8. 2000.), umjesto: Hrvatska je vojska stekla stratešku prednost **pred protivnikom** i nju će zadržati do kraja mandata snaga UN-a u istočnoj Slavoniji.

S (a)

Prijedlog *s(a)* označuje društvo te ga je stoga pogrešno upotrebljavati u značenju sredstva. D. Raguž (1997.) i Savjetnik slažu se kako se u govoru i pisanju često griješi, a primjeri to potvrđuju:

88. Majka s djetetom u kolicima nema prolaza jer **s autom** se mora na posao, u Sabor, u muzeje, u škole pa i u crkve. (Vjesnik, 16. 5. 2002.)

Velik broj primjera pronađenih u *Riznici* pokazuju kako se prijedlog *s(a)* često veže uz imenicu koja znači sredstvo što ga čini jednim od prijedloga čijom se uporabom često ne poštuje norma.

6. Zaključak

Kada se želi opisati jezik, on se podrazumijeva kao apstrakcija, tj. sustav apstraktnih znakova i pravila prema kojima se oni upotrebljavaju. Takav jezik stoji nasuprot konkretnom govoru, koji je pojedinačan, a određuje se i jezikom kao standardom. Jezik kao sustav omogućuje sve ono što jezik kao standard bira. Standardni je jezik normiran, pri čemu se norma najčešće shvaća kao od govornika prihvaćeni propisi kojima se određuje što je u jeziku pravilno, a što nije.

Normiranje se u standardnom jeziku provodi normativnim priručnicima: gramatikama, pravopisima, normativnim rječnicima i jezičnim savjetnicima. Hrvatski se jezični savjetnici u 20. stoljeću dijele u četiri razdoblja, a bez obzira na različite jezikoslovne ideje, zajedničko im je podizanje opće jezične kulture.

Prijedlozi su, kao nepromjenjiva vrsta riječi, u gramatikama vrlo slično opisani, a jezikoslovci kao kriterij njihove podjele najčešće uzimaju tvorbu. Kao gramatikalizirane riječi, njihovo leksičko značenje ovisi o njima samima, a neki prijedlozi značenje dobivaju tek u prijedložnom padežnom izrazu. Prijedložni padežni izraz svaka je sveza prijedloga i neke punoznačne riječi – imenice, pridjeva, zamjenice, broja ili priloga. Da bi se točno odredilo leksičko značenje kojega prijedloga, potrebno ga je povezati s općim značenjem padeža (tj. sa značenjem koje se iščitava iz padežnog morfema), zatim je potrebno odrediti individualno značenje prijedloga (npr. osnovno je značenje prijedloga *od* 'udaljavanje, odvajanje') te semantiku upravne i zavisne riječi koje prijedlog povezuje. Tek se tada dobiva puno i pravo značenje nekog prijedloga. Iako norma propisuje značenje prijedloga u jeziku, prijedlozi se često upotrebljavaju različito od propisanih pravila. Takva značenja prijedloga, neusklađena s normom, u ovom se radu nazivaju nenormativnim prijedložnim značenjima.

Budući da uz genitiv dolazi najveći broj prijedloga, nenormativna prijedložna značenja dolaze u najvećem broju uz njegove prijedloge. Najviše se griješi u uporabi prijedloga *zbog* i *radi*, odnosno izjednačavanju uzroka i namjere koji se izriču navedenim prijedlozima. Brojna su odstupanja i kada je riječ o prijedlogu *iz*, pa se često, osobito u razgovornom jeziku, ali i u jeziku novina, upotrebljavaju izrazi kao što su *profesor iz matematike*, koje treba izbjegavati. Prijedlog *od* pojavljuje se često u pasivnim rečenicama u kojima se izriče vršitelj radnje, iako norma zahtjeva aktivne rečenice. Primjeri potvrđuju nenormativnu uporabu prijedloga *pored* u značenju suprotnosti

i izuzimanja, a potvrđuju se i odstupanja od norme u uporabi ostalih prijedloga koji se u rječničkom obliku opisuju u radu. Norma se uglavnom poštuje kada je riječ o uporabi prijedloga *čelo*, *iskraj*, *ispred*, *naokolo*, *nasred*, *okolo* i *onkraj*.

Kada je riječ o prijedlozima uz dativ, njegov se prijedlog *nadomak* u velikom broju primjera upotrebljava uz genitiv, što je suprotno normi koja nalaže vezu s dativom. Kod dodavanja završnoga samoglasnika prijedlogu *k(a)*, često je nedosljedno dodavanje naveska *a*. Od prijedloga koji dolaze uz akuzativ, norma se većinom ne poštuje uporabom prijedloga *kroz* u značenju vremenskoga roka. Primjeri potvrđuju uglavnom dosljedno provođenje norme kada je riječ o lokativu i njegovim prijedlozima *na*, *o* i *pri*, uz koje se vezuju neke normativne napomene. Prijedlog *s(a)* s riječju u instrumentalu često se veže uz imenicu koja znači sredstvo, iako norma propisuje značenje društva.

Odstupanja od normativne uporabe prijedloga u najvećoj mjeri temeljila su se na usporedbi savjeta i napomena u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* Dragutina Raguža te u rječniku prijedloga *Hrvatskoga jezičnog savjetnika*. Iscrpnija bi usporedba morala uključiti i sve hrvatske jednojezične rječnike te gramatike, kao i brojne jezične savjetnike.

7. Literatura

1. Babić, Stjepan; Brozović, Dalibor; Škarić, Ivo; Težak, Stjepko, 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Globus, Zagreb
2. Barić, Eugenija; Hudeček, Lana; Koharović, Nebojša; Lončarić, Mijo; Lukenda, Marko; Mamić, Mile; Mihaljević, Milica; Šarić, Ljiljana; Švačko, Vanja; Vukojević, Luka; Zečević, Vesna; Žagar, Mateo, 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje / Pergamena / Školske novine, Zagreb
3. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, 2005. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb
4. Brozović, Dalibor, 1970. *Standardni jezik*, Matica Hrvatska, Zagreb
5. Dragun, Dragica. 2007. Hrvatski naš... Stjepka Težaka, u: *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 18: 2, 128-134.
6. Dulčić, Mihovil (ur.), 1997. *Govorimo hrvatski*, Zagreb.
7. Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica, 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
8. Ham, Sanda, 2007. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
9. Ivanković Matas, Ivana, Izražavanje prostornih značenja prijedložno-padežnim izrazima, u: *Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*, Zagreb, 31-41.
10. Jakobson, Roman, 2008. *O jeziku*, Disput, Zagreb
11. Katičić, Radoslav, 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Globus, Zagreb
12. Katičić, Radoslav, 1996. Načela standardnosti hrvatskoga jezika, *Jezik*, 43: 5, 175-182.
13. Kovačević, Barbara; Ivanković Matas, Ivana. 2007. Parni prijedlozi, u: *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33, Zagreb
14. Pranjković, Ivo, 2009. Nepromjenjive riječi i gramatika, *Njegoševi dani. Zbornik radova*, Cetinje, 329-335.
15. Protuđer, Ilija, 2004. Povijesni kronološki pregled hrvatskih jezičnih savjetnika od početka (1904.) do danas (2004.), u: *Kolo*, 51: 2, 79-109.
16. Raguž, Dragutin, 1997. *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb

17. Rišner, Vlasta, 2005a. Prijedlozi nekad i danas, u: *Zbornik zagrebačke slavističke škole 2004.*, Zagreb, 41-57.
18. Rišner, Vlasta, 2005b. Hrvatsko jezično savjetništvo u 20. stoljeću, u: zbornik radova *Hrvatski jezik u 20. stoljeću*, Matica hrvatska, Zagreb, 367-393.
19. Samardžija, Marko, 1993. *Jezični purizam u NDH, savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik*, Zagreb
20. Samardžija ur. 1999: Samardžija, Marko (ur.), *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. Matica hrvatska, Zagreb
21. Samardžija, Marko, 2004. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb.
22. Saussure, Ferdinand de, 2000. *Tečaj opće lingvistike*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
23. Silić, Josip; Pranjković, Ivo, 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb
24. Silić, Josip, 1999a. Hrvatski jezik kao sustav i kao standard, u: zbornik radova *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika* (prir. Marko Samardžija), Matica hrvatska, Zagreb, 235-246.
25. Silić, Josip, 1999b. Leksik i norma, u: zbornik radova *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika* (prir. Marko Samardžija), Matica hrvatska, Zagreb, 212-235.
26. Silić, Josip, 2005. Suznačne (sinsemantične) i samoznačne (autosemantične) riječi, u: *Zbornik zagrebačke slavističke škole 2004.*, Zagreb, 13-18.
27. Švačko, Vanja, 1993. Funkcija i status prijedložnih izraza, u: *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, sv. 19
28. Tafra, Branka, 1999. *Povijesna načela normiranja leksika* u: zbornik radova *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika* (prir. Marko Samardžija), Matica hrvatska, Zagreb, 260-281.
29. Težak, Stjepko, 1990. *Hrvatski naš svagda(š)nji*, Školske novine, Zagreb
30. Težak, Stjepko, 1999. *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni*, Tipex, Zagreb
31. Zbirka jezičnih savjeta Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dostupno na www.savjetnik.ihjj.hr

8. Građa

1. potkorpus tiskovina Hrvatske jezične riznice Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dostupno na: <http://riznica.ihjj.hr/philologic/Tiskovine.whizbang.form.hr.html>
2. knjižni potkorpus Hrvatske jezične riznice Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dostupno na: <http://riznica.ihjj.hr/philologic/Riznica.whizbang.form.hr.html>

